

KID E

Lapin yliopiston tiede- ja taidelehti 2 • 2023

KIDE

Lapin yliopiston tiede- ja taidelehti 2 • 2023

www.ulapland.fi/kide

Kide ilmestyy kaksi kertaa vuodessa.

Päätoimittaja MARJO LAUKKANEN

Toimittajat SARI VÄYRYNEN, JAANA OJUVA

Art Director REETTA LINNA

Valokuvaajat ELLI ALASAARI,
SANTERI HAPPONEN, VILLE RINNE

Päätoimittaja, p. 040 484 4296

Sähköpostit: etunimi.sukunimi@ulapland.fi

Painos 2 600 kpl, Lapin yliopistopaino

Kide (verkko): ISSN: 2242-6612

Kide (painettu): ISSN: 0787-0965

Mediakortti ja osoitteenmuutokset:

www.ulapland.fi/kide

Julkaisija: Lapin yliopisto/Viestintä, PL 122,
96101 Rovaniemi.

SANTERI HAPPONEN

tekijä

Markku Heikkilä

Tiedeviestinnän päällikkö,
Arktinen keskus

Olen kirjoittanut Kide-lehden Jälkiä-palstalle vuodesta 2012, jolloin silloinen päätoimittaja Olli Tiuraniemi pyysi kirjoittamaan lyhyitä ajankoh- taistekstejä lehteen, joka ilmestyy harvoin ja jonka ominta alaa ovat pitkät tekstit. Se on hauska haaste, sillä lyhyt kirjoittaminen on aivan muuta kuin pitkä kolumni tai artikkeli. Onneksi pidän kirjoittamisesta, ja onneksi palsta on todella niin lyhyt, että tekstin voi miettiä kokonaan valmiiksi sohvalla selällään maaten.

TEKIJÄ-palstalla esitellään lehden tekijöitä.

POHJOISEN PUOLESTA

- 4 Jälkiä
Sámegillii
- 5 Mie
- 6 Palokärki
Luovat
- 7 Aura
Kolumni

TUOKIO

- 24 Tuokio arktisessa

OPISKELUA

- 26 Sarjakuva
- 27 Oikea aika puhua
- 28 Pelikehittämisen maailmassa
- 29 Alumni

KITEYTYKSET

- 30 Rohkea kannanottaja keskustelee yhteiskunnan areenoilla
- 32 Pelissä maapallon tulevaisuus
- 34 Paikoilleen ei voi jäädä

HIPUT

- 38 Ikäkriisi katosi yleisurheilun ansiosta
- 39 Eskon puumerkki
- 40 Julkaisu
- 41 Väitös
- 42 Käytävägallup
- 44 TOP 5
Voimapaikkani
- 45 Työpäiväni
- 46 Hiutaleita

TEEMA Kuuntelu

Toisten kuunteleminen on taito, jota voi opetella.

Ketä kuuntelemme yksilöinä, yhteisöinä ja yhteiskuntana?

8 Pääkirjoitus **MARJO LAUKKANEN** • 10 Kuunteleminen kultaa, puhuminen hopeaa

16 Mitä kuuluu? • 18 Herkällä korvalla

21 Kuuletteko, kuunteletteko? **HANNA LEMPINEN & KATARIINA SOUDUNSAARI**

22 Ikääntyneet digitalisaation reunalla

10

” Onnistunut vuorovaikutustilanne tehdään yhdessä, vastuuta jakaen ja vuorotellen.

” Kaikille on tärkeää tulla kuulluksi.

16

MARJO HILVIRTA

21

” Henkilökunnan vaikuttamis- mahdollisuuksien kaventuminen ei ole pelkästään oman yliopistomme ongelma.

SANTERI HAPPONEN

KANNEN KUVAT: ELLI ALASAARI

Pohjoisen puolesta

Ajankohtaisia pohjoisia asioita, ilmiöitä ja ihmisiä.

ANNA MUOTKA

jälkiä

Arktisen keskuksen tiedeviestinnän päällikön kynästä
MARKKU HEIKKILÄ

MISTÄ PUHUIMME, KUN PUHUIMME BARENTSISTA?

Osallistuin syyskuussa Barents-yhteistyön parlamenttikokoukseen Rovaniemellä. Vain vähän aiemmin Venäjä oli ilmoittanut vetäytyvänsä pois Barentsin euroarktisesta neuvostosta, joka perustettiin 30 vuotta sitten edistämään alueellista yhteistyötä juuri Venäjän kanssa.

Aika aikaa kutakin siis. Rakenteet eivät silti niin vain kuole, ja parlamenttikokous pidettiin, vaikka toiminnan tulevaisuus oli hämärän peitossa.

Salissa istuessani mietin hollantilaisista merenkävijästä Willem Barentsia, joka etsi kauppareittiä Kiinaan, haaksirikkoutui Novaja Zemljan luona ja kuoli niille vesille vuonna 1597. Sitten 1800-luvun puolivälissä joku kartanpiirtäjä keksi nimetä pohjoisen merialueen hänen mukaansa, vaikka rantojen asukkailla oli merelle nimi jo ennestään.

Ei Willem Barentz pohjoisia alueita yrittänyt valata, mutta nousussa olleen Hollannin siirtomaavallan etuja hän kyllä ajoi. Siirtomaakauden sankarit eivät yleisesti ottaen ole enää kovin korkeassa kerssissa, mutta Euroopan pohjoisosien yhteistyössä juuri sellaisen nimiin vannottiin vuosikymmeniä. Ei sitä tullut ajatelleeksi. Ehkä olisi ollut syytä.

SÁMEGILLII

Dán spálttas čáallet olbmot, geat beroštit sámedutkamušas, sámeielas ja sáme kultuvrras. Palstalla kirjoittavat saamentutkimuksesta ja -kulttuurista sekä saamen kielestä kiinnostuneet henkilöt.

SÁMI FESTIVÁLAÁRTNA

Skábmagovat lea riikkaidgaskasaš dáhpáhus, mii leahkku sápmelaččaid ja eará eamiálbmogiid filbmamuitaleami máilmmi. Festivála lágiduvvo Anáris, Suoma sáme guovllu váibmosis. Festivála lea rámis legendarálaš Muohtateáhteristtis. Das čájuhuvvojit filmmat muohttagis huksejuvvo teáhteris, man gáhtun leat albmi ja násttit.

Festivála ovdanbuktá eamiálbmogiid filmadáidaga iešguđet hámis. Prográmma sisttisdoallá oanehisfilmmaid, dokumeantaid ja guhkes filmmaid, mat muitalit máidnasiid ja oainnuid máilmmis, nu mo eamiálbmogat daid ieža muitalit. Festiválaguossit besset oassálastit miellagiddevaš semináraide, oalgedáhpáhusaide ja vuojulduvvat sámi musihkkii SkábmaKlubbas.

Skábmagovat-festivála lea searvvušlaš dáhpáhus, mii čohkke olbmuid fárrolaga ávvudit kultuvrralaš riggodaga. Dáhpáhus ovtastahttá dáidaga ja searvvušlašvuoda áidnalunddot vugiin ja lea erenomáš galledanbáiki buohkaide kultuvrra ja filmma ustibiidda.

Skábmagovat ordnejuvvo Anáris 25.–28.1.2024.

SAAMENMAAN FESTIVAALIELMI

Skábmagovat on kansainvälinen tapahtuma, joka avaa saamelaisen ja muiden alkuperäiskansojen elokuvakerronnan maailmaa. Festivaali järjestetään Inarissa, Suomen saamelaisalueen sydämessä. Festivaalin ylpeys on legendaarinen Lumiteatteri, jossa esitetään elokuvia lumesta rakennetussa teatterissa, jossa taivas ja tähdet ovat kattona.

Festivaali esittelee alkuperäiskansojen elokuvataidetta eri muodoissaan. Ohjelmistossa nähdään lyhytelokuvia, dokumentteja ja pitkiä elokuvia, jotka kertovat tarinoita ja näkemyksiä maailmasta alkuperäiskansojen itsensä kertomana. Festivaalilla yleisö voi osallistua mielenkiintoisiin seminaareihin, oheistapahtumiin sekä syvennyä saamelaismusiikkiin SkábmaKlubilla.

Skábmagovat-festivaali on yhteisöllinen tapahtuma, joka kokoaa ihmiset yhteen juhlimaan kulttuurista rikkautta. Tapahtuma yhdistää taiteen sekä yhteisöllisyyden ainutlaatuisella tavalla ja on ehdoton vierailukohde kaikille kulttuurin ja elokuvan ystäville.

Skábmagovat järjestetään Inarissa 25.–28.1.2024

www.skabmagovat.fi

TARJA PORSANGER plánejeaddji
suunnittelija, Elokuvakeskus Skábma

TARU ARRELA buvttadeaddji
tuottaja, Skábmagovat Film Festival

VILLE RINNE

ANNE ONNELA

Väkevästi kiinni pohjoisessa maassa

Lapset ovat tulevaisuus, mutta te olette lasten tulevaisuus.

Tämä kymmenien vuosien takainen lausahdus on yhä kirkkaana Anne Onnelan mielessä. Hänelle se on osuvin mahdollinen kuvaus opettajan merkityksestä lasten ja nuorten elämässä.

Usko laadukkaaseen opetukseen on puskenut Onnelaa eteenpäin. Työt ovat kuljettaneet koko koulutuspolun läpi: pienen kyläkoulun opettajasta suuremman koulun vararehtoriksi ja rehtoriksi, siitä sivistystoimenjohtajaksi ja lopulta opetus- ja kulttuuriministeriön opetusneuvokseksi.

Viimeisin polku palautti hänet pohjoiseen, kotiin. Onnela aloitti vuonna 2021 Lapin yliopiston harjoittelukoulun johtavana rehtorina. Nykyään hän on myös Harjoittelukoulujen Rehtorit ry:n puheenjohtaja sekä Suomen Rehtorit ry:n hallituksen jäsen.

– Tilaisuus on ainutlaatuinen. Kaikki aiemmat työni tunnuttavat tarjoavan näköaloja tähän tehtävään.

Yliopiston harjoittelukoulu, Harkkari, on erityinen paikka. Toiminta on tutkimusperustaista, ja opettajankoulutustehtävä tulee lainsäädännöstä. Lisäksi Harkkarilla on valtakunnallinen erityistehtävä: koordinoita digitaali-

sia verkostoja ja etäoppimista sekä toimia pedagogisena kehittämislaboratoriona.

– Tehtävä on valtava, mutta samalla kiehtova. Se on tunnustusta erityisosaamisestamme. Pitkien etäisyyksien Lapissa meidän on hyvä miettiä ratkaisuja ensimmäisten joukossa.

Mikä tekee työstä merkityksellistä? Se, että sitä tehdään lasten ja nuorten tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden puolesta. Onnelalle on henkilökohtaisesti tärkeää, että pohjoisen lapsilla on yhtäläiset mahdollisuudet koulunkäyntiin.

– Olen hiusmartoani myöten kiinni tässä maassa. Kävipä koulua sitten Utön saarella tai Vuotson kyläkoulussa, lapsilla ja nuorilla pitäisi olla samat mahdollisuudet unelmiensa toteuttamiseen.

Lasten hyvinvointi ja unelmat ovat mielessä myös töiden ulkopuolella.

– Omat lapsemme ovat iloksemme valinneet elämän pohjoisessa, ja vietämme aikaa Sodankylän Siurunmaassa monen sukupolven voimin. Perinteiden keskellä olen ihanasti uuden äärellä, pienen Elsan mummina.

JAANA OJUVA

Palokärki

Suomen kielen ja kulttuurin lehtori kuulostelee maakunnan ääniä.

Syyskuussa käy suomen kursseilla tohina. Reippaat vaihto-opiskelijat ahmivat kaiken, mitä eksoottisesta kielestämme ja kulttuuristamme irtoaa. Urhoolisesti he harhailevat Aallon poronsarvessa, elämää kaupungistamme etsien. Pulututka! Tukkilanssi! Pikkuhiljaa he myös oppivat pohjoisen tavoille, vaikka varsinainen suomalais-ugrilainen jurutus ja risapöksyisyys loistaa vielä poissaolollaan. Keskieurooppalaiset kun arvostavat kohteliaita käytöstapoja. Toisin kuin suomalaiset opiskelijat, he myös pukeutuvat yhä viitseliäästi ja kampaavat tukkaansa, vaikka eihän täällä mitään näe.

Koittaa repaleinen lokakuu ja se partitiivi. Kun ”minä juon kahvi” ei enää käy. Pitäisi sanoa minä juon kahvi-a. What? Absurdia! Samassa kelloja siirretään niin että päässä pimenee. Ilt-

HANNU PALONIEMI

luovat

Taiteellista toimintaa Lapin yliopistossa

TIEDETTÄ JA TAIDETTA KANSALLISPUISTON VIERAILIJOILLE

Tiedettä ja taidetta yhdistävä Maan ääni -näyttely herättelee kansallispuiston vierailijoita pohtimaan, millaisia vieraita me ihmiset olemme, kun käymme kyläilemässä metsässä. Näyttelygalleriana toimivat Pyhä-Luoston kansallispuiston tuvat.

Näyttelyn on tuottanut professori Outi Rantalan vetämä Matkailua lähelle -tutkimushanke. Näyttely pohjautuu vuosina 2019–2023 Pyhä-Luoston kansallispuistossa tehtyyn tutkimustyöhön, jossa tarkasteltiin monilajisuutta. Tutkijat ovat esimerkiksi pohtineet, millainen on koskematon tai koskettava maisema. Miten kulkija kokee kansallispuiston erilaiset ajat, kuten kivien ekologian tai matkailun historian? Miltä matkailun kasvu näyttää sammaleen näkökulmasta? Tai millaisia tarinoita kuuk-

päiviäkään ei ole enää olemassa, turhaa se on kävellä Oukulla. Pakkanen puhalttaa naamasta tunnon. Ravintoloissa tuputetaan shottia niin ettei päiviä erota enää toisistaan. Maanantai, mon Dieu! Kampa jää taskuun ja kas, he muistuttavat jo meikäläisiä.

Marraskuu. Aamupäivän sokkotunnit alkavat, pimeys piirittää rakennusta kuin myrkkyy. Ryhdyn nostelemaan kaneja hatusta. Laittakaa revontulihälytystä puhelimeen! Käykää Posiolla! En tiedä, miten he tekevät sen, mutta tässä vaiheessa alan viimeistään kadehtia heitä. Kuinka he säilyttävät optimisminsa, kuinka he nuuhkivat ilmaa tihkusateessa. We didn't sleep at all! We looked at revontulia!

Tulee valkoinen joulukuu. Kynttilät syttyvät, sielut pelastuvat. On tsehovilaisten jäähyväisten aika, niin että sanat juuttuvat kurkkuun. Toppatakki niskassa he poistuvat luokasta, ihmeellisen kiintyneinä tähän outoon ja surumieliseen maahan, missä itku ja nauru ovat pohjimmiltaan sama asia. Minä ihailen heitä, sillä he tuovat syksyyni valon.

HANNU PALONIEMI

Rajaus Pakkanen valokuvateoksesta. Pakkanen tarkastelee kuvissaan ihmisen jälkiä Pyhä-Luoston kansallispuistossa sekä muiden lajien elämää ihmisen jäljissä ja aikaisemmin käytössä olleissa rakennelmissa.

keli kertoo vierailijoille?

Näyttelyn ovat tuottaneet yhteistyössä kuraattori Pinja Metsäkoivu, valokuvaajat Antti Kurola ja Antti Pakkanen, ympäristötaitelija Antti Stöckell ja Lapin yliopiston Intra-living in the Anthropocene -tutkimusryhmä.

Näyttely on avoinna Karhunjuomalammen, Kapustan ja Yli-Luoston tuvilla 14.9.2024 asti.

aura

kyntää yliopiston ajankohtaisia tutkimusaiheita

VIRTUAALITODELLISUUS AUTTAA KEHITTÄMÄÄN TYÖTURVALLISUUSTAITOJA TEHOKKAASTI

Työturvallisuuskoulutuksista on mahdollista kehittää innostavampia ja vuorovaikutteisempia hyödyntämällä immersiiivistä eli upottavaa virtuaalitodellisuutta (IVR). Oppija pääsee tutustumaan työturvallisuutta edistäviin tekijöihin osallistumalla VR-lasit päässään oppimisskenaarioon, joka vastaa oikean työelämän tilanteita haasteineen.

Virtuaalitodellisuuden mahdollisuudet työturvallisuuskoulutuksessa selviävät Lapin yliopiston ja Työterveyslaitoksen toteuttamassa hankkeessa. Keskeisenä tutkimuksen kohteena oli käyttäjän ja IVR-ympäristön välinen vuorovaikutteisuus. Tutkimukseen perustuvan mallin mukaiset koulutukset kehittivät työturvallisuusosaamista tehokkaasti.

Koulutukset tukivat oppimistilanteeseen keskittymistä. Osallistujien motivaatio työturvallisuuden edistämiseen kasvoi, ja heidän tietonsa vaaroista sekä kyky niiden havainnoimiseen vahvistuivat. Myös hallinnan tunne työturvallisuuden edistämiseen vahvistui.

Tutkimusta varten kehitettiin kolmesta erilaisesta työturvallisuusharjoituksesta sekä korkean että rajatun vuorovaikutteisuuden versiot. Harjoitteissa opeteltiin työturvallisuutta liikenteen keskellä työskennellessä, harjoiteltiin vaativan nosto-operaation suorittamista teollisuushallissa ja omaksuttiin matkustajaliikenteen läpivalaisutilanteeseen liittyviä työturvallisuusoppeja. Tulokset osoittavat, että oppimistulokset paraniivat merkittävästi, kun vuorovaikutteisuutta upottavassa virtuaalitodellisuusympäristössä lisättiin.

kirste

TAPIO SEPPÄLÄ

MUISTA KYSYÄ LUPAA

Inarissa jatkuvasti laajenevat matkailuhankkeet ihmetyttävät paikallisia. Utsjoen lähetyville, Råstegáisälle rakennettavan suomalaisen ST1:n tuulivoimapuiston suunnitelmia tutkitaan epäuskoisesti. Mitä EU:n viimeisin päätös kriittisten raaka-aineiden hankkimisesta tarkoittaa saamelaisen kotiseutualueelle? Ennen kuin edellinen hanke on edes alkanut, saamme lukea uudesta maankäyttöhankeesta Saamenmaalla.

Kuulemme vihreästä siirtymästä. Saamelaiset ja ympäristöaktivistit puhuvat samoissa yhteyksissä vihreästä kolonialismista. Saamenmaa ja saamelaiset ovat jatkuvasti kolonialistisen vallan kohteena, sen ilmenemismuodot vain muuttuvat. Keskiössä ovat kysymykset ja arvovalinnat siitä, kenen oikeudet ovat tärkeimmät, esimerkkinä oikeus saada sähköä vai saamelaisen oikeus harjoittaa perinteistä elinkeinoaan.

Saamelaisilla on tapana kysyä lupaa erilaisiin toimiin luonnossa. Tavataan kysyä yöpymisrauhaa, ilmoitetaan tulosta metsän eläimille, pyydetään kalaa. Ennen puun kaatamista kiitetään puuta. Nykyään voidaan auton kyytiin noustaessa pyytää lupaa tulla kyytiin ja näin siunata matka. Jos talon tai kämpän on suunnitellut rakentaa jonnekin, on syytä varmistaa luvan saanti yöpymällä alueella ennen rakentamista. Luonto voi antaa jonkin merkin, jos jollekin alueelle ei ole syytä mennä. Taustana on saamelaisten ajattelu luonnosta ja sen eläimistä tasavertaisena ihmisen rinnalla. Monille suomalaisille tämä tuntuu olevan vieras tapa.

Kuulin eräessä illalliskeskustelussa, että inarilaisten tulisi olla kiitollisia kaikesta kehityksestä, mitä kunnassa tapahtuu. Minulle kerrottiin, että ilman matkailua en saisi minäkään nauttia hienosta illallisestani. Minulle kerrottiin myös, että kehitys vaatii jatkuvaa kasvua tai muutoin tilanne taantuu. Se voi olla totta markkinatalouden kannalta, mutta ajattelin vain: muistettiinko kysyä luonnolta lupa? Se voisi yleismaailmallisesti ajateltunakin olla ihan kohteliaista.

ANNE KIRSTE AIKIO
Saamelaiskäräjien kieliturvasihteeri

PÄÄKIRJOITUS

MARJO LAUKKANEN

Päätoimittaja
Tiedetoimittaja, Lapin yliopisto

Emme taida kuunnella

” Kuunnellessa pyrimme ymmärtämään toista silloinkin, kun olemme eri mieltä.

Suljen nimeään vaihtaneen sosiaalisen median kanavan turhautuneena. Aikuiset, päällisin puolin ihan fikset ihmiset ja lopputulos on nokittelua puolin ja toisin. Maltilliset puheenvuorot jäävät vähälle huomiolle ja algoritmin jalkoihin. Mikä tässä vuorovaihtusmuodossa tai ajassamme oikein tökkii?

Tartun toimittaja Kate Murphyn kirjaan *Et taida kuunnella* mainostekstin puhuttelemana: ”Oletko yrittänyt keskustella älylaitteen tuijottajan tai oman mielipiteensä toittottajan kanssa? Entä osaatko itse kuunnella?” Kyllä. Joskus. Usein en.

Murphyn mukaan on tärkeämpää, että kuuntelemme kuin puhumme: ”Vasta kuuntelemalla osallistumme, ymmärrämme, saamme yhteyden, myötäelämme ja kasvamme ihmisinä. Se on kaikkien onnistuneiden suhteiden perusta niin yksityiselämässä, työssä kuin politiikassa.”

Kaikki tämä, emmekä siltikään taida kuunnella – ainakaan tarpeeksi.

Kuunteleminen on moniaistista, monilajistakin. Kuunnella voi toisen ihmisen sijaan kanssaeläimiä tai luontoa. Painopiste on itsen sijaan toisessa ja yhteisessä vuorovaikutuksessa. Itseä pitää myös kuunnella, mutta sen korostamista tuntuu ajassamme riittävän.

Kuunnellessa pyrimme ymmärtämään toista silloinkin, kun olemme eri mieltä. Kukapa jaksaa vuorovaikutusta, jonka ainoa tavoite on oman näkemyksen osoittaminen oikeaksi tai toisen käännäminen puolelleen?

Silti sosiaalisessa mediassa ja julkisissa keskusteluissa käperryimme helposti kupliimme, joiden paksun kalvon läpäisee vain se, mikä vahvistaa omaa näkemystämme tai mahdollistaa toisille irvimisen. Ei ihme, että silloin moni vaihtaa kanavaa.

Mikään ihmisten välinen toiminta ei ole vallasta vapaata. Ketä ja mitä kuuntelemme ja missä tilanteissa? Kenen tunteet ja näkemykset ohitamme surutta? Onko kuunteleminen vastavuoroista vai yksipuolista?

Äkkiseltään ajateltuna kuunteleminen on akateemisessa maailmassa peruskauraa. Istumme luennoilla, osallistumme kokouksiin, haastattemme ja havainnoimme. Pysähdymme lukemaan toistemme tekstejä, keskustelemme ja väittelemme.

Silti yliopistoarjessa voi kokea, ettei itse tule kuunnelluksi eikä ehdi kuuntelemaan muita. Meitä kannustetaan monitieteisyyteen, mutta kuinka usein paneudumme eri tieteenaloilla toimivien kollegojemme tutkimuksiin – ainakaan jos aihe ei liity suoraan työhömme. Miten voisimme odottaa toisten kuuntelevan meitä, jos emme itse löydä aikaa kuunnellaksemme muita?

Toistemme kuunteleminen kaikessa rauhassa ja ilman agenda haastaa yliopiston kiireisen ja tulosvetoisen arjen. Suunnatkaamme siis yhteisen ajattelun äärelle. On aika vain kuunnella. •

Kuunteleminen *kultaa,* puhuminen *hopeaa*

Vuorovaikutus voi syntyä ilman puhumista
mutta ei koskaan ilman kuuntelua.

TEKSTI MARJO LAUKKANEN | KUVAT ELLI ALASAARI

Kun savolainen puhuu, vastuu siirtyy kuulijalle.

Tätä sanontaa eivät purematta niele puheviestinnän ammattilaiset Elina Kreuz ja Teemu Kauppi, jotka ovat kirjoittaneet kuuntelemisesta yhteisartikkelin Kielikeskuksen juhlakirjaan:

”Nähdäksemme kuulijalla on vastuunsa muissa-kin tilanteissa. Hyvä kuuntelija ottaa vastuun selvittämää, mihin toinen pyrkii ja mitä hän haluaa sanoa. Hän kysyy, jos ei ymmärrä.”

Elina Kreuz painottaa kuuntelijan vastuuta monta kertaa haastattelun aikana. Kreuz on puheviestinnän yliopisto-opettaja, jolla on kokemusta myös teatteri- ja nuorisotyöstä.

– Vuorovaikutuksen näkökulmasta kuunteleminen on välttämätöntä. Vuorovaikutus voi syntyä ilman puhumista mutta ei koskaan ilman kuuntelua, Kreuz sanoo.

Kuunteleminen tarkoittaa sekä sanallisten että sanatomien viestien vastaanottamista ja niihin reagoitua.

Kreuz huomauttaa, että emme koskaan vastaanota viestiä tismalleen sellaisena, kuin millaiseksi toinen on sen tarkoittanut.

– Reagoimme merkitykseen, jonka itse annamme viestille. Parhaimmillaan vuorovaikutuksessa luodaan merkityksiä yhdessä.

Sanallinen ja sanaton viestintä voi olla keskenään ristiriitaista. Kreuz mainitsee esimerkkinä tilanteen, jossa henkilö on silminnähden järkyttynyt mutta sanoo kaiken olevan hyvin. Kannattaako hänet silloin jättää rauhaan vai yrittää selvittää, mikä on vialla?

– Ei ole olemassa yhtä oikeaa reagoititapaa. Tärkeintä on lukea tilannetta ja reagoida sen mukaan. Kuunteleminen on kompleksista, ja huomioitavia asioita on paljon.

Yleisötaidot yhtä tärkeitä kuin esiintymistaidot

Puheviestinnän opetuksessa painopiste on siirtynyt yhä enemmän kuuntelemisen puolelle. Monesti onkin osuvampaa puhua vuorovaikutusosaamisesta kuin vaikkapa esiintymistaidoista.

– Esiintymistilanteessa yleisöllä on valtava merkitys, ja se voi helpottaa esiintyjän tilannetta monin tavoin.

Kreuzin vetämällä kursseilla esimerkiksi luokanopettajaopiskelijat ovat olleet kiinnostuneita siitä, miten kuuntelijat voivat helpottaa esiintyjän jännitystä ja miten yleisötaitoja voi opetella. Koululuokassa näistä

opeista on konkreettista hyötyä.

– Usein keskitymme siihen, kuinka onnistumme puhujina, vaikka meidän pitäisi opetella myös kuuntelemista ja siitä viestimistä. Onnistunut vuorovaikutustilanne tehdään yhdessä, vastuuta jakaen ja vuorotellen.

Vuorovaikutuksella on Kreuzin mukaan aina tavoite tai useampia. Kuuntelemme esimerkiksi oppiaksemme, tukeaksemme, tehdäksemme päätöksiä ja usein ihan vain viihtymisen ja nautinnon vuoksi.

– Tavoite määrittää tapaa, jolla kuuntelemme.

Kreuzin havaintojen mukaan hyvän kuuntelijan ajatellaan usein harjoittavan empaattista kuuntelua, vaikka kuunteleminen voi yhtä hyvin olla esimerkiksi kriittistä tai ratkaisukeskeistä.

– On tärkeä tunnistaa, millaista kuuntelua kulloinkin tarvitaan.

Tutkimusten mukaan kuulluksi tulemisella on valtava merkitys työssä viihtymiselle ja työn tuottavuudelle. Suhdekeskeisessä vuorovaikutuksessa – vaikkapa kah-

vitauolla rupattelussa – painottuu suhteiden muodostaminen ja ylläpito sekä luottamuksen rakentuminen. Tehtäväkeskeisessä viestinnässä – esimerkiksi kokouksessa – pyritään pääsemään johonkin tavoitteeseen.

Tarkoitushakuisessa kuuntelussa puheesta etsitään virheitä tai kuullaan vain se, mikä tukee omaa ajattelua.

– Ketä kuunnellaan ja kenen ääni jää kuulematta? Ollaanko näennäisesti vai aidosti kuunteleva työyhteisö? Kun tulee itse aidosti kuulluksi, on valmis kuuntelemaan myös muita.

Voisiko yliopistossa opettaa tieteellistä kuuntelemista?

Kuunteleminen vaatii Kreuzin mukaan aina keskittymistä. Älypuhelimien ja jatkuvien viestien tulvassa keskittyminen pirstaloituu helposti.

– Pirstaloituuko myös kuunteleminen? Väline välissä voi häiritä kuuntelemista, mikä voi tosin olla osin myös sukupolvikysymys.

Se, että yleisö on hiljaa, ei vielä tarkoita, että se kuuntelee. Kun vuorovaikutus tapahtuu ruudulla, kuuntelemisesta viestiminen muuttuu entistä tärkeämmäksi.

– Aktiivinen kuuntelu sisältää sanatonta viestintää sekä kysymysten ja kommenttien esittämistä.

Kuunteleminen on heikkoa, jos keskittyy vain siihen,

mitä itse aikoo sanoa seuraavaksi. Hyvä kuuntelija osaa tunnistaa kuunteluasteensa, joita voivat olla esimerkiksi asenteet, jännitys, väsymys tai stressi.

– Omien ennakkoluulojen tunnistaminen vaatii paljon työtä, mutta sen avulla päästään lähemmäksi aitoa kuuntelemista.

Kun koolla on isompi ryhmä, voidaan ajautua tilanteeseen, jossa yksi tai muutama henkilö hallitsee puhetta. Suomessa päällepuhumista voidaan pitää epäkohteliaana, mutta joskus puhutilan saaminen edellyttää juuri sitä. Parempi vaihtoehto Kreuzin mukaan on esimerkiksi kokouksen alussa kertoa yhteisistä pelisäännöistä, kuten puheenvuoron pyytämisestä.

– Kuuntelu vaatii malttia ja rohkeutta. Malttia kuunnella, mitä toisella on sanottavaa. Rohkeutta kuunnella monenlaisia ihmisiä ja kertoa, jos ei ymmärrä.

Artikkelissaan Elina Kreuz ja Teemu Kauppi pohtivat, onko olemassa tieteellisen kuuntelun taito, vähän samaan tapaan kuin on tieteellisen kirjoittamisen taito.

”Voisiko sitä opettaa yliopistoissa? Miten ja kuka sitä opettaisi?”

Kreuzin mukaan tieteellisen kuuntelemisen opettaminen edellyttäisi monitieteistä lähestymistapaa.

– Ehkä tieteellistä kuuntelemista voisi harjoitella myös improvisaation keinoin, sillä se kehittää läsnäolon taitoa, mitä kuuntelemisessä aina tarvitaan, Kreuz pohtii.

Dialogi on yhdessä ajattelua

Kokoushuone on täynnä espanjalaisia lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä, jotka ovat kouluttautumassa fasilitaattoreiksi. Alussa keskustelun pauhu on suorastaan huumaava mutta koulutuksen edetessä – harjoitus harjoitukselta – äänenvoimakkuus laskee.

– Harjoituksissa keskitymme siihen, miten kuunnellaan ja miten toista autetaan puhumaan. Dialogi on yhdessä ajattelua, joka käynnistyy juuri kuuntelemisesta, kuvailee Heikki Ervast, toinen koulutuksen vetäjistä.

Fasilitaattoreiksi kouluttautuvia sosiaalityöntekijöitä tarvitaan esimerkiksi vaikeissa huoltilanteissa, joissa on mukana niin lastensuojelun asiakkaita kuin ammattilaisia.

– Fasilitaattoreilla ei ole omaa agenda. Heidän tehtävänä on auttaa läsnäolijoita puhumaan ja huolehtia, että kaikki tulevat kuulluksi.

Asiakastapaamisissa tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että kukin puhuu vuorollaan eikä toisen puhetta kommentoida kesken kaiken, vaikka kuinka mieli tekisi.

– Pure kieltäsi, Ervast kuvailee neuvoa, joka osallistujille annetaan.

Ervast on paneutunut dialogisiin työskentelytapoihin jo 20 vuotta. Kiinnostus dialogisuuteen heräsi, kun hän rehtorina työskennellessään osallistui huolen puheeksiottamisen koulutukseen. Samaan koulutukseen osallistui myös Jukka Hakola, jonka kanssa Ervast myöhemmin perusti dialogiosaajia kouluttavan yrityksen. Toissa vuonna Ervast jäi eläkkeelle Lapin yliopiston harjoittelukoulun rehtorin työstä ja siirtyi täyspäiväiseksi yrittäjäksi.

Dialogisia työskentelytapoja harjoitellaan tekemällä kuten saarnataan – siis dialogissa. Ervast kertoo esi-merkin harjoituksesta, jossa opetellaan kuuntelemista. Osallistujat jaetaan kolmen ryhmiin, jossa yksi keskittyy puhumaan valitse-
mastaan aiheesta, toinen kuuntelemaan ja jututtamaan puhujaa sekä kolmas havainnoimaan tilannetta.

Ensimmäisessä vaiheessa kuuntelijaa kehoitetaan olemaan yliaktiivinen, toisessa passiivinen ja kolmannessa hän keskittyy auttamaan puhujaa.

– Kolmannessa vaiheessa kuuntelija pyrkii luopumaan

"Ihmisenä oleminen on vuorovaikutussuhde – se on ydin, josta kaikki kumpuaa."

omista oletuksistaan ja tulkinnoistaan ja keskittymään vain siihen, mitä puhuja sanoo, sekä auttamaan häntä kysymyksillään.

Rooleja vaihdetaan jokaisessa vaiheessa, jotta kaikki saavat kokea tilanteet eri näkökulmista.

– Harjoitus vie aikaa mutta on osoittautunut toimivaksi.

Kuunteleminen edellyttää vastaamista

Miksi meillä ylipäätään on niin kova tarve tulla kuulluksi? Ervast siteeraa professori Jaakko Seikkulaa, joka on todennut, että ihminen syntyy, kasvaa ja kehittyy dialogisissa suhteissa.

– Ihminen eriytyy yksilöiksi, koska hänelle vastaan. Vastausta vaille jääminen tarkoittaa, ettei yksilön olemassaoloa, merkitystä tai ihmisarvoa tunnusteta.

Ihmisenä oleminen on vuorovaikutussuhde – se on ydin, josta kaikki kumpuaa.

Ervastin mukaan on olennaista ymmärtää, että emme välttämättä kaipaa tietoa – sitä meillä usein jo on – vaan kuulluksi tulemistä. Tämä konkretisoituu virallisissa kuulemistilaisuuksissa, jotka toteutetaan usein samalla kaavalla. Ensin puhuvat asiantuntijat, jotka pyrkivät vakuuttamaan yleisön oman näkemysensä oikeudellisuu-
desta. Sitten katsotaan yleisöä: "Onko kysyttävää tai kommentoitavaa?"

– Se ei ole vuoropuhelua vaan luento. Ervastin mukaan tämänkaltainen "tietämisen puhe"

"Kuunteleminen on toisen ilmaisun vastaanottamista ja siihen vastaamista."

ei jätä tilaa kuuntelijalle.

– Tietämisen puhe on kontrolloivaa. Siinä ei ole ovia, joista kuulija pääsisi sisään.

Ervast muistelee Italiassa vetämäänsä koulutusta, jossa kasvatusalan johtajia pyydettiin puhumaan opettajille tietystä aiheesta. Ensimmäiset puheenvuorot olivat täynnä tietämisen puhetta ja jättivät yleisön kylmäksi. Niinpä Ervast ja Hakola ohjeistivat puhujia uudestaan: "Älä puhu siitä, mitä tiedät, vaan puhu siitä, mitä et tiedä." Seuraavana vuorossa ollut rehtori mietti hetken ja alkoi sitten puhua.

– Hän puhui omakohtaisesti, ja tunnelma sähköistyi heti. Sen tunsin ja näki, kuinka kontakti ihmisiin syntyi.

Onko dialogi kulttuurista vai universaalista?

Työssään Ervast palaa usein Jaakko Seikkulan näkemykseen kuuntelemisesta: "Kuuntele, mitä toinen sanoo, älä mitä hän tarkoittaa."

Usein kun kuuntelemme toista, alamme tehdä tulkin-
toja puhujan tarkoitusperistä sen sijaan, että keskitty-
simme kuuntelemaan avoimin mielin. Tästä lienee mah-
dotonta päästä kokonaan irti, mutta Ervastin mukaan
voimme pyrkiä siihen.

– Kuunteleminen on toisen ilmaisun vastaanotta-
mista ja siihen vastaamista. Se on myös oman ilmai-
sun kuuntelemista. Voikin sanoa, että vasta sitten, kun
toinen vastaa minulle, tiedän, mitä itse ajattelen. Kuun-
teleminen on kokonaisvaltaista ja vastavuoroista.

– Kun pystyy keskittymään siihen, mitä toinen sanoo,
eikä siihen, mitä tunteita se itsessä herättää, saa mah-
dollisuuden oppia.

Ervast on pohtinut kollegoidensa kanssa, onko dia-
logi kulttuurista vai universaalista. Eräällä koulutusker-
ralla Espanjassa hän alkoi miettiä, yritetäänkö osallis-
tujista kouluttaa hiljaisempia kuin mitä
he ovatkaan.

– Teemmekö vääryyttä, kun koulu-
tamme heitä odottamaan omaa vuoro-
aan?

Kun Ervast otti asian puheeksi osallis-
tujen kanssa, he olivat itse sitä mieltä,
että vuoropuhelua ei synny, jos toista ei
pysähdy kuuntelemaan.

– Olen päätyvässä siihen, että kun

dialogi alkaa, siinä on kulttuurisia piirteitä, mutta mitä pidemmälle ja syvemmälle etenemme, sitä universaa-
limmaksi dialogi muuttuu. •

Mitä kuuluu?

Korkeakoulukuraattorit ovat opiskelijoiden tukena sekä arjessa että opinnoissa. Tärkeä osa työtä on kuuntelemisen taito. Kuraattorin luona opiskelija saa pysähtyä hetkeksi ja kertoa, mitä kuuluu. **TEKSTI** MARIA PALDANIUS | **KUVITUS** MARJO HIILIVIRTA

Kuka kuuntelisi opiskelijaa, ellei korkeakoulukuraattori? Kuraattorin työ on auttamistyötä, jonka ytimessä on ihmisten kohtaaminen, läsnäolo ja kuuntelemisen taito. Ihmisen on tultava kuulluksi, jotta asioita voidaan työstää yhdessä eteenpäin. Tämän tietää Lapin yliopiston kuraattori Maija Törmänen.

– Kun opiskelijamäärät ovat suuria ja ohjausresurssit rajalliset, yksilö katoaa

helposti massaan. Kuraattori voi olla pitkästä ajasta ensimmäinen oppilaitoksen edustaja, joka kysyy, mitä kuuluu. Usein opiskelijat sanovat, että kiva, kun joku kyselee perään. Kaikille on tärkeää tulla kuulluksi, Törmänen sanoo.

Opiskelijoiden kuulluksi tulemisen tarve näkyy ehkä kaikkein eniten juuri korkeakoulukuraattorin työssä. Yleisimpiä syitä kuraattorin tarpeelle ovat arjen ja opiskelun haasteet, stressi ja uupumus, jännittäminen, neuropsykiatriset häiriöt, oppimisvaikeudet, mielenterveyden ongelmat sekä taloudelliset asiat.

– Osa opiskelijoista tarvitsee tiiviimpää ohjausta opintojensa kanssa. Jos riittävää ohjausta ei ole tarjolla, kokee opiskelija jääneensä yksin. Toisille taas riittää, kun heille näyttää polun, jota lähteä kulkemaan.

Läsnä oleva kuuntelija

Voisi helposti ajatella, että kuraattori on yliopistomaailman viisastenkivi, jolla on valmis ratkaisu kaikkeen. Ihan aina näin ei ole. Törmäsen mukaan asioiden pohdiskelu yhdessä opiskelijan kanssa on yhtä tärkeää kuin valmiit pakettiratkaisut. Monille riittää, kun saa pysähtyä hetkeksi ja jakaa kokemuksiaan.

– Yksi tapaaminen ei välttämättä riitä kaikkeen, mutta edetään asia kerrallaan ja aloitetaan kriittisimmästä. Itselläni on ollut opettelemista siinä, että annan opiskelijalle tarpeeksi aikaa ja tilaa sanoittaa tilannettaan.

Törmänen uskoo, että kuuntelemisen taitoa voi myös kehittää. Taito harjaantuu kohtaamisten ja kokemuksen karttuessa. Hän itse arvioi olevansa hyvä kuuntelija mutta haluaa kehittyä paremmaksi.

– Toivon, että opiskelijat pitävät minua helposti lähestyttävänä ja luottamusta herättävänä. Pysin siihen, että

asiakastilanne on rento, kunnioittava ja turvallinen. Myös katsekontakti on tärkeä osa kohtaamista: se viestii siitä, että henkilön asia on tärkeä.

Opiskelijoiden äänitorvi

Saavatko opiskelijat äänensä kuuluviin yliopistoyhteisössä? Törmäsen mielestä yleisesti ottaen kyllä. Palautetta kerätään ja sen perusteella tehdään parannuksia palveluihin sekä opintorakenteisiin. Yksi heikko kohta kuitenkin löytyy: eniten tukea tarvitsevien opiskelijoiden ääni jää helposti kuulumattomiin.

– Jos omat voimavarat ovat vähissä, voi osallistuminen yliopistoyhteisöön olla haastavaa. Näiden opiskelijoiden ääntä me kuraattorit pyrimme omalta osaltamme tuomaan esille.

Kuraattorin näkökulmasta opiskelijoita käytetään helposti politiikan välineinä: milloin leikataan tukea ja kiristetään vaatimuksia, milloin myönnetään kevennyksiä ja lisätukea. Törmänen toivoisi, että päättäjät kuulisivat kentältä kantautuvan huolen palvelujen ja etuuskien leikkaamisen seurauksista.

– Opiskelijat kaipaavat enemmän tukea ja henkilökohtaisia kohtaamisia yliopistolla, hän kiteyttää. ●

Herkkäillä korvilla

TEKSTI MARIA PALDANIUS
KUVAT ELLI ALASAARI

Kuuntelemisen taito vaatii vuorovaikutteisuutta, dialogisuutta. Kohtaamistilanteissa kuunteleminen on kokonaisvaltaista vuorovaikutusta: kielellistä, kehollista ja tilallista. Se on arvostavaa läsnäoloa sekä tilan tekemistä eri osapuolten kokemuksille ja näkemyksille. Kiire syö sitä tilaa. Tutkijana kuunteleminen on minulle paitsi ihmisen myös koko ilmiön kuuntelemista ja siihen syventymistä.

Tutkimusaiheeni voidaan usein luokitella sensitiiviseksi, ja tutkimukseni on sosiaalityöllisesti virittänyt. Olen tehnyt tutkimusta esimerkiksi hyvinvointipalvelujärjestelmän ja kansalaisen kohtaannosta, työelämän marginaaleista, ruoka-avusta, vapaaehtoisuudesta, vertaisuudesta, sosiaalityön teorioista, vammaisuudesta ja mielenterveydestä. Väitöskirjani oli artikkeliväitöskirja, joka käsitteli autetuksi tulemisen edellyttämiä toimijuuksia sosiaalityön teorioihin puretuun. Teoriat, tutkimukset ja tekstit eivät kuitenkaan saa sulkea korviani silloin, kun olen ihmisen tai ilmiön äärellä.

Koen, että kuuntelemiseen asettuminen velvoittaa tutkijaa ja mahdollistaa myös tutkimustulokset. On eri asia kuunnella yksilöä kahden kesken kuin yhteisöä luonnollisessa ympäristössään. Tutkijana tarvitsen ilmiöön laajempaa kosketusta ja kaipaen mahdollisuuksia kuunnella ajan kanssa pelkän tallennetun tilanteen sijaan. Ihminen tai yhteisö kertoo, kun häntä kuunnellaan hänelle sopivalla tavalla. Kuulijana en ole koskaan valmis. Aina, kun pysähdyn kuuntelemaan, opin uutta.

Kuunteleminen on murroksessa. Vaikuttaa siltä,

että monien äänien vapaa kuuluminen saattaa jopa heikentää kuuntelemista. Kuulluksi tuleminen jakautuu yhteiskunnassa ja yhteisöissä epätasaisesti, minkä takia kuulluksi tulemattomuuden kokemus ei myöskään koske kaikkia samalla tavalla. Sekin vaihtelee, missä ja miten kukin haluaa tulla kuulluksi – ja miten tuo halu ja tarve liittyvät yliopistoon.

Tutkijana olen kiinnostunut asioista, joiden kuuluvuus on heikkoa tai joille on tarjolla vain rajattuja kuulemisen areenoita ilman mahdollisuutta muuttaa asioita. Siinä, missä aidosta kuulluksi tulemisesta seuraa toimia ja tekoja, näennäinen kuunteleminen syö luottamusta yhteisöön ja yhteisöllisyyteen. Sen seurauksista olen huolissani niin kansalaisena, ihmisenä kuin yliopistoyhteisön jäsenenä.

Liisa Hokkanen

Yliopistonlehtori, sosiaalityö

Jo lapsena opin, että kuuntelemisen taidolla voi päästä elämässä pitkälle. Kuunteleminen on vastavuoroista toimintaa: kun opettelen kuuntelemaan muita, siihen sisältyy samalla toive siitä, että muutkin kuuntelevat minua. Henkilökohtaisesti kuunteleminen on minulle äärimmäisen tärkeää. Koen olevani suhteellisen hyvä kuuntelija – mutta lopullisen arvioinnin jättäisin mieluummin läheisilleni sekä ylioppilaskunnan hallituksen muille jäsenille.

Olen kotoisin Espoosta, mutta asuin 17 vuotta Brysselissä ja olen asunut Rovaniemellä elokuusta 2021 lähtien. Opiskelen kolmatta vuotta politiikkatieteitä ja sosiologiaa Lapin yliopistossa. Tänä vuonna toimin myös useissa luottamustehtävissä: olen ylioppilaskunnan hallituksen puheenjohtaja, Arctic Five -verkoston opiskelijaryhmän varapuheenjohtaja, UArcticin hallituksen opiskelijaedustaja sekä yhteiskuntatieteiden tiedekuntaneuvoston ensimmäinen varajäsen.

Hallitustyössä ja johtamistehtävissä kuunteleminen on kaiken vuorovaikutuksen kulmakivi. Näissä tehtävissä ei pärjää, jos ei kuuntele. Kuunteleminen on ehdoton edellytys myös opinnoissa: jos ei kuuntele tarkasti, luennoilla ei välttämättä opi mitään ja tarkentavia kysymyksiä voi olla vaikea esittää. Minulle kuunteleminen on suhteellisen helppoa – etenkin, jos aihe on itselleni tai yhteisesti tärkeä. Toki esimerkiksi kova melu voi haitata kuuntelemista, mutta yleisesti ottaen olosuhteet tai ympäristö eivät vaikuta kuuntelutaitoihini.

Näkisin, että yliopiston kolmikanta mahdollistaa sen, että opiskelijoiden on mahdollista saada äänensä kuuluviin yliopistoyhteisössä. Se, miten hyvin opiskelijoita kuunnellaan, riippuu kuitenkin paitsi opiskelijoista myös yliopiston henkilökunnasta.

Yhteiskunnallisesti tilanne näyttää puolestaan siltä, että poliittinen päätöselin tekee usein ratkaisuja ja valintoja itsenäisesti kysymättä opiskelijoiden kantaa.

Mielestäni kuunteleminen on tärkeää sekä henkilökohtaisen kehityksen että yhteiskunnan kehittymisen kannalta. Kun kuuntelee muita, samalla voi oppia itsekin paljon ja sitä kautta voi avautua uusia näkökulmia elämään ja maailmaan. Tällä saralla niin yliopistoyhteisössä kuin yhteiskunnassakin on paljon kehittämisen varaa. Jokaisella on joka hetki mahdollisuus opetella kuuntelemaan paremmin.

Viljo Vuorimäki

Opiskelija, politiikkatieteet ja sosiologia
Ylioppilaskunnan hallituksen puheenjohtaja

"Minulle kuunteleminen on suhteellisen helppoa."

"Mitä vanhemmaksi tullen, sitä enemmän arvostan hiljaisuutta."

men markkinoiden ääniin esimerkiksi suhtauduttiin monella tapaa, jopa ristiriitaisesti. Läsä olivat näennäisesti vastakkaiset karnevalismin ja kontrollin mentaliteetit: markkinoilla käytiin kauppaa ja juhliittiin äänekkäästi, mutta samalla kaikkea sitä pyrittiin kontrolloimaan. Sanotaan, että hyvä kirjastonhoitaja tuntee kirjojen sisällöt. Sama pätee äänitteisiin, nuotteihin ja muuhun musiikkiaineistoon. Musiikkikirjastotyössäni kuuntelen niin kollegoita, asiakkaita kuin kokoelmaakin. Myös yhteiskunnallisen osallisuuden edistäminen on tärkeää demokratiatyötä: yleiset kirjastot kuuluvat kaikille. Itse pidän erityisesti verbistä "äänestäminen": siinä koko kuulluksi tuleminen idea manifestoituu kauniisti.

Mitä vanhemmaksi tullen, sitä enemmän arvostan hiljaisuutta. Kiinnitän herkästi huomiota ympäristön ääniin ja ärsynnyn hälystä ja melusta. Melu on ääntä väärässä paikassa – ja ehkä juuri siksi viihdyn parhaiten omassa rauhassani. Musiikinkuuntelu on aina ollut minulle tärkeää, mutten ole koskaan ollut mikään "kultakorvahifisti": kuuntelen yhtä lailla cd-levyjä ja älppäreitä kuin tuhnuisia kasetteja pienestä monomankastani. Lisäksi kuuntelen yleissivistäviä podcasteja, mutta äänikirjoista en ole innostunut.

Toisinaan jääkaapin hurina on parasta musiikkia, keväisestä linnunlaulusta puhumattakaan. •

Marko Niemelä

FT, kulttuurihistoria
Asiakaspalvelupäällikkö (tapahtumat ja osallisuus),
Rovaniemen pääkirjasto

Väitöskirjassani kysyn, millainen äänimaisema oli Rovaniemen markkinoilla, miten se muuttui ja millaisia merkityksiä äänille annettiin. Kulttuurihistorian emeritaprofessori Marja Tuominen on sanonut, että pohjoinen historia jää usein kokonaistulkintojen katveeseen. Juuri tähän haasteeseen väitöskirjani vastaa. Tutkimukseni tarkoituksena on ollut antaa ääni pohjoisille ihmisille.

Tärkein työkaluni äänimaisematutkimuksessa on ollut kuunteleminen. Menneisyyden äänet voidaan tavoittaa päättelyn ja tulkinnan kautta. Tulkitseva kuunteleminen vaatii kuitenkin keskittymistä. Lähteiden kuunteleminen on sidoksissa niille esitettyihin kysymyksiin: Miksi helppoheikki esiintyi huutamalla? Mikä oli posetiivien merkitys? Miltä markkinatansseissa kuulosti?

Emeritusprofessori Kari Immosen mukaan kulttuurihistoria on näkyväksi tekemisen tiedettä. Lisäisin, että se on myös kuuluvaksi tekemisen tiedettä. Rovanie-

kolumni

HANNA LEMPINEN

Lapin tieteenekijöiden puheenjohtaja ja
Tieteenekijöiden liiton hallituksen jäsen

KATARIINA SOUDUNSAARI

Lapin yliopiston henkilökuntayhdistyksen
puheenjohtaja ja Lapin yliopiston
pääluottamusmies

” **Henkilöstön vaikutusmahdollisuudet ovat vuosien varrella vaihkaa kaventuneet.**

SANTERI HAPPONEN

KUULETTEKO, KUUNTELETTEKO?

Yliopistot ovat perinteisesti poikenneet yritysmaailman toimijoista siinä, että yhteisistä asioista päättämiseen ovat voineet aidosti ja tasa-arvoisesti osallistua myös työyhteisön jäsenet. Yliopiston ja tiedekuntien monijäseniset hallintoelimet ja päätöksiä valmistelevat työryhmät on muodostettu niin sanottua kolmikantaperiaatetta noudattaen. Sen myötä yliopiston toimintaa ovat suunnanneet paitsi hallinnon myös professoreiden, yliopiston muun henkilöstön ja opiskelijoiden edustajien asiantuntemus.

Yhdessä tekemisen, rakentavan keskustelun ja aidon kuuntelemisen kulttuuri oli aiemmin vahva myös omissa yliopistossamme. Henkilöstöjärjestöjen edustajia kutsuttiin keskusteluihin ja työryhmiin, joissa päätösten valmistelu tapahtui yhteistyössä hyvässä hengessä. Osapuolet olivat tyytyväisiä yhteisiin päätöksiin, kun tehdyt sopimukset olivat erilaisten tarpeiden ja näkemysten välillä tehtyjä kompromisseja.

Henkilöstön vaikutusmahdollisuudet ovat kuitenkin vuosien varrella vaihkaa kaventuneet. Muutokset toimintatavoissa palautuvat niin uuden yliopistolain muuttamiin yliopiston sisäisiin valtasuhteisiin kuin oman yliopistomme käytäntöihin. Henkilöstöjärjestöjen edustajia on hiljalleen karsiutunut yliopiston keskeisistä työryhmistä. Myös johtosäännön päivitystyötä on – jälleen – tehty yliopistoyhteisöä niukasti osallistaen. Työryhmissä tapahtuvan vuorovaikutteisen valmistelun sijaan keskeisten sidosryhmien edustajilta pyydettiin ainoastaan muodoltaan ennalta rajatut lausunnot, ja nekin vasta johtamisjärjestelmän nelivuotisen uudistusprosessin loppusuoralla.

Henkilökunnan vaikuttamismahdollisuuksien kaventuminen ei ole pelkästään oman yliopistomme ongelma. Yliopistolain vaikutuksia koskevissa kansallisissa arvioinneissa ja keskusteluissa muiden suomalaisten yliopistotoimijoiden kanssa on pantu merkille, että yliopistojen päätöksenteko on muuttunut yhä johtajakeskeisemmäksi. Yliopiston johdon ja yliopistoyhteisön arjen välimatkan kasvaessa ovat kasvaneet myös epä-tietoisuus ja epäluottamus – kenties molemmin puolin.

Nykyiseen hallintojohtosääntöömme on kirjattu, että ”yliopistossa toteutetaan itsehallintoa turvaamalla täysimääräisesti yliopistoyhteisön jäsenten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet”. Nyt käynnissä oleva johtosäännön päivitystyö tarjoaa erinomaisen mahdollisuuden pitää huolta siitä, että nämä periaatteet jälleen toteutuisivat aidosti yliopistomme arjessa ja päätöksenteossa. Pykälää viilatessa avautuu tilaisuus myös toimintakulttuuriin muutokseen. •

Ikääntyneet DIGITALISAATION REUNALLA

Tasa-arvon mallimaa ei tarjoa tasa-arvoisia osallistumismahdollisuuksia kaikenikäisille.

TEKSTI JAANA OJUVA
KUVITUS MERI NYMAN

Suomalaiset ovat Euroopan kärkeä internetin ja digitaalisten palveluiden käytössä. Silti vain noin kolmasosa 55–74-vuotiaista ylittää taidoillaan internetin käytön perustasolle. Entä missä ovat yli 74-vuotiaat? Heitä ei edes tilastoida.

Lapin yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan tutkijat Päivi Rasi-Heikkinen ja Susanna Rivinen ovat puhuneet jo pitkään ikäihmisten medialukutaitojen ja digitaalisten ohjaamisen puolesta. He ovat tyytyväisiä, että vuonna 2019 ikäihmisten medialukutaitojen tukeminen lisättiin Suomen mediakasvatuksen kansallisiin linjauksiin. Se on kuitenkin vasta alku.

– Toimenpiteillä on jo kiire. Siitä kertoo, että vuonna 2022 aloittanut Suomen ensimmäinen vanhusasiainvaltuutettu valitsi työnsä aloittamisen painopisteeksi ikäihmisten digitaalisen syrjäytymisen ehkäisyn, Rasi-Heikkinen toteaa.

Kuka kuuntelee ja auttaa?

Digisyrjäytymistä eivät aiheuta vain huonot verkkoyhteydet tai puuttuvat välineet. Syrjäytymisen syytä ovat myös puutteelliset tietotaidot ja esimerkiksi muistisairauksiin tai näköön liittyvät terveysongelmat.

Oli ongelmia tai ei, laskut on silti maksettava, influenssarokotukset varattava ja sähkösovimukset uusittava. Kuka kuuntelee ja auttaa, jos digitaalinen asiointi ei onnistu?

– Etupäässä läheiset mutta myös järjestöt ja yhdistykset. Ne kokoavat ihmisiä yhteisten pöytien äärelle, henkilökohtaisten asioiden pariin. Ne tarjoavat myös meille tutkijoille toimivan keskusteluyhteyden ikääntyneiden ja palveluita tarjoavien ammattilaisten kanssa, Rivinen kertoo.

Erityisesti koulutus- ja kulttuurialalla sekä sosiaali- ja terveyspalveluissa tehdään kullannarvoista työtä. Apua annetaan omien digipalveluiden käyttäjille, ja osa tarjoaa myös yleisempiä koulutuksia ja tukea kaikille tarvitseville.

Rivisen mukaan kaikki voittavat, kun ohjauksen ammattilaiset saavat työlleen kaipaamaansa tukea, kuten uusimpia tutkimustietoja ja pedagogisesti huolella harkittuja menetelmiä.

– Webinaari- ja videotietoiskusarjat, jotka tuotimme ikääntyneiden parissa työskenteleville ammattilaisille, ovat olleet aidosti avuksi. Kerroimme niissä esimerkiksi, mitä ikäihmisten digiohjauksessa tulisi huomioida, ja

nostimme esille ikääntyneiden ja ammattilaisten toivomia aiheita, kuten digituen saamisen, terveyden luku-taidon ja muistisairaana ihmisen lähestymisen etäyhteyksin.

Miten kohtaamiset robottien kanssa koetaan?

Ikäihmisten kotona asumista pyritään tukemaan mahdollisimman pitkään. Siksi sosiaali- ja terveyspalveluihin liittyvät robotit ja älylaitteet ovat muuttaneet monen ikäihmisen kotiin.

On esimerkiksi robotteja lääkkeiden annostelemiseen ja jumppaamiseen sekä älylaitteita turvallisuuden lisäämiseen. Mutta mitä ikääntyneet ajattelevat siitä, että pirtinpöydällä aamuläkkeestä huutelee robotti?

– Emme tiedä vielä tarpeeksi, miten kohtaamiset robottien kanssa koetaan. Mitä taitoja robottien kanssa toimiminen edellyttää? Millaisia tunteita se herättää? Voisiko jotain tehdä paremmin? Rasi-Heikkinen pohtii.

Robottilukutaito on kokonaan uusi tutkimuksellinen avaus. Kysymyksiin etsitään nyt vastauksia, kuunnellen erityisesti palveluiden käyttäjien ja hoitoalan ammattilaisten kokemuksia.

– Parin vuoden sisällä olemme jo viisaampia, Rasi-Heikkinen lupaa.

Tutkijoita askarruttavat kysymykset ovat kaikki lujasti kiinni ikääntyneiden elämänlaadussa ja hyvinvoinnissa. Samaiseen arkeen kuulumme me kaikki,

ikääntyneiden läheiset. Rasi-Heikkinen muistuttaa, että jokainen voi halutessaan antaa hetken aikaansa digihuolien kuuntelemiselle.

– Läheisasiantuntijat ovat se kivijalka, johon ikääntyneiden digituki arjessa rakentuu. Se edellyttää, että kuuntelet, keskustelet, autat ja kannatat.

Avoin seminaari Lapin yliopistossa:
Tutkimusagendalla seniorit! 24.1.2024

MITÄ TUTKIMME JUURI NYT?

- **Arctic RoboWelfare** (2023–2026, Euroopan aluekehitysrahasto, Lapin liitto) vahvistaa robotiikan tietoperustaista hyödyntämistä Lapin alueen hyvinvointipalveluissa.
- **GeroDigiLead** (2023–2026, Euroopan sosiaalirahasto+, Pohjois-Pohjanmaan ELY) tukee vanhuspalveluorganisaatioiden lähijohtajien osaamisen johtamista ja muutosjohtamisen valmiuksia digitaalisten sovellusten hyödyntämiseen liittyvissä muutosprosesseissa.
- **MediaRoboLit 65+** (2023–2027, Suomen Akatemia) kohdistuu yli 65-vuotiaiden media- ja robottilukutaitoihin sekä niihin liittyviin tukitarpeisiin.
- **SUM – Seniors United against Misinformation. Peer learning Media Literacy Initiative for Seniors** (2022–2024, Euroopan komissio) yhteiskehittää innovatiivisia, senioreiden vertaisoppimiseen perustuvia kriittisen medialukutaidon koulutuksia ja tukimateriaaleja.

tuokio arktisessa

Oikaistaanko läpi vai kierretäänkö kulma?

Oikopolun synty on arkista aktivismia ja suoraa toimintaa; annettu rakenne ei miellytä, joten se muutetaan. Toisin tekemisen toistuessa kaupunkiympäristön terävät kulmat hioutuvat pyöreiksi.

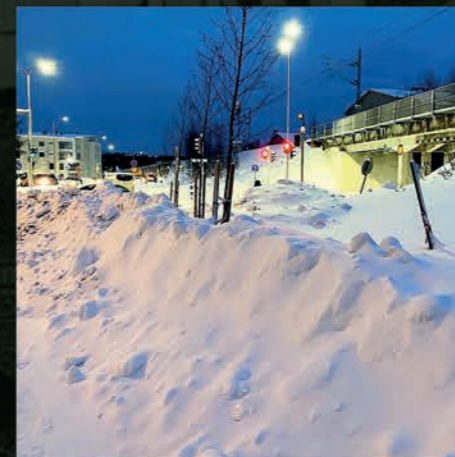
Rovaniemen pääpoliisiaseman takaisen oikopolun olemusta on tarkkaillut Rovaniemen psykomaantieteellinen seura, jonka Instagram-tilillä @roi_psychogeo polun elämää voi seurata myös jatkossa.

Teksti & kuva

EMMI KAIRENIUS

Kuvataidekasvatuksen maisteriopiskelija,
taiteiden tiedekunta

Tuntiopettaja, avoin yliopisto

Pelikehittämisen maailmassa

Kesäpelipinnoissa opiskelijat voivat luoda erilaisia viihdepelejä. Samuli Valkaman tiimin *Carrot Skyssä* (vas.) tutkitaan mystistä jänisten täyttämää planeettaa. *Syvämeren Sebastianissa* pelaaja on jäänyt uponneeseen alukseen, joka on täynnä aaveita.

Pelialalle työllistyviä on Lapissa vain kourallinen. Alueellista pioneerityötä tehdään yliopiston ja ammattikorkeakoulun yhteisissä pelipinnoissa, joiden osaksi suunnitellaan startup-toimintaa.

Peliala ottaa ensimmäisiä askeleitaan Lapissa. Silti työllistyminen alalle ei ole mahdollista. Projektipäällikkönä FrostBit-ohjelmistolaboratoriossa työskentelevällä Samuli Valkama lähettää terveiset pelialasta haaveilevalle.

– On kaksi isoa juttua, johon tarttua: oman tietämyksen ja osaamisen kehittäminen sekä yhteisöihin hakeutuminen.

Valkama päätyi pelialalle Lapin yliopiston ja Lapin ammattikorkeakoulun yhteisten kesäpelipintojen kautta. Ne tarjoavat kolmen kuukauden repäisyn pelikehityksen maailmaan. Valkaman huolena on, miten opiskelijat saataisiin opintojen jälkeen kiinnitettyä alalle ja jäämään pohjoiseen. Toistaiseksi yhtäkään peliyritystä ei ole syntynyt opintojen pohjalta, mikä olisi oleellista alan kehitykselle Lapissa.

– Ihmiset elävät kesän ajan kuplassa, pelikehittämisen keskiössä. Kun opinnot loppuvat, siitä vain irtoaa.

Joka vuosi peliopintojen paikat täyttyvät hetkessä. Vuodesta 2017 pyöriineet yhteisopinnot ovat kasvaneet noin sataan opiskelupaikkaan vuosien aikana.

Nykyiset kesäpelipinnot keskittyvät vahvasti viihdepeleihin. Yliopistonlehtori Tomi Knuutilan mukaan tulevaisuudessa visiona on rikkoa pelien rajoja ja venyttää niitä vaikkapa palveluiden pelillistämisen kautta.

Seuraavana pelipinnoissa potkaistaan käyntiin startup-toiminta, joka avaa uusia mahdollisuuksia Lapin pelialalle. Uuden LevelLappi-hankkeen tarkoituksena on mahdollistaa peliopinnot tuotoksien kaupallistaminen. Hankkeella on tarkoitus kehittää nykyisiä peliopintoja tukevia uusia kursseja, joissa käsitellään startup-toimintaa ja pelien liiketaloutta.

– Miten peliä lähdetään myymään? Mietitään jo etukäteen, onko kyseessä maksullinen peli vai ilmaispelejä, jossa on sisäinen ansaintalogiikka. Silloin ei tarvitsisi jälkikäteen lähteä sitä sinne leipomaan, FrostBitin asiantuntija Sanni Mustonen kertoo.

Inspiraationa hankkeelle on toiminut Kajaanissa ja Oulussa tehty alan laaja kehitystyö, jonka toivotaan leviävän nyt myös Lappiin.

– Mahdollisuuksia on moneen suuntaan, Tomi Knuutila summaa.

MERI VÄRYNEN

Kuvataiteen lehtorille luovuus on menestystarinoiden perusta

Kun Ilkka Vuojala aloittaa lukuvuoden uusien seitsemäsluokkalaisten kanssa, hänellä on tavoite. Se liittyy yleissivistykseen ja luovuuteen.

Vuoden päästä Vuojalan oppilaat hallitsevat kuvataiteen perusmateriaalit ja -tekniikat. Lisäksi he tuntevat taidehistoriaa Stonehengestä Banksyyn ja muun muassa sen, miten perspektiivi toimii.

Vuojala toivoo, että oppilaat saavat hänen tunneiltaan intoa ja rohkeutta lähestyä asioita luovasti.

– Luovuus on suomalaisten menestystarinoiden perusta. Oli sitten kyse Tove Janssonista, Alvar Aallosta tai Roviosta, Vuojala sanoo.

Opettajana hän huolehtii, että töitä tehdään tavoitteellisesti. Muuten aine muuttuu helposti vitsiksi. Hän antaa selkeitä ohjeita, opettaa mielellään esimerkin kautta ja on tarkka, että luokassa säilyy työrauha.

– Haluan, että oppilas tekee parhaansa ja osoittaa taitonsa, eikä vain roiski menemään. En epäröi vaatia ja sanoa, kun jokin menee pieleen.

Kun Vuojala opiskeli Lapin yliopistossa kuvataidekasvatusta, oli lähellä, etteivät hänen yliopisto-opintonsa jääneet kesken. Kurssisisällöt eivät tuntuneet inspiroivilta. Kiitos valmistumisesta kuuluu taidehistorian emeritaprofessorille Tuija Hautala-Hirviojalle, joka näki tilanteen ja pyysi Vuojalaa juttusille.

– Kun tapasimme, vaikutti, että valmistuminen on mahdollista. Puoli tuntia myöhemmin näytti, että ei olekaan. Tuija otti koppia oikealla hetkellä ja teki minusta opettajan.

Hyvä näin, koska alastaan ja opettamisesta Vuojala on innoissaan. Tällä hetkellä hän perehtyy erityisesti virtuaalitaideopetukseen. Vapaa-ajallaan hän tekee kuvituksia. Opettajana hän aikoo ehdottomasti jatkaa.

– Tavoitteeni on antaa opiskelijalle työkalut itsensä ilmaisemiseen. Sen, mitä nuori tahtoo näillä taidoilla myöhemmin tehdä, jää hänen päätettäväkseen.

SANNA KEKKI

ILKKA VUOJALA

Ilkka Vuojala

Kuvataiteen lehtori,
Turengin yhteiskoulu ja Janakkalan lukio

- Valmistui taiteen maisteriksi Lapin yliopistosta kymmenen vuotta sitten
- Harrastaa salibandyä, soittaa bändissä
- Perheeseen kuuluvat puoliso, 13-vuotias poika ja Hertta-koira
- Julkaisee Instagramissa oppilaidensa töitä: @turenki_oppilastaide

TEKSTI SARI VÄYRYNEN
KUVA ELLI ALASAARI

Rohkea kannanottaja keskustelee yhteiskunnan areenoilla

Julkiseen talous- ja hankintaoikeuteen erikoistuneelle professori Kirsi-Maria Haloselle yhteiskunnallinen vuorovaikutus on luonteva osa tutkijan työtä, olipa kyse keskusteluista sosiaalisessa mediassa tai asiantuntijana kuulemisesta hallitusneuvotteluissa.

Viime kesänä professori Kirsi-Maria Halonen kollegoineen kohtasi tutkijalle harvinaisen tilanteen: Suomen hallitusohjelmaan oli sisällytetty kolme sivua niistä suosituksista, joita he olivat tehneet julkisten hankintojen säästökeinoista.

Taustalla oli pitkäjänteinen, monitieteisen tutkijaryhmän työ. Oikeustieteilijä Halonen ja taloustieteilijät Turun yliopistosta, Aalto-yliopistosta ja Hankenilta ovat yhdessä tutkineet julkisten hankintojen kilpailua ja tehokkuutta ilmiönä jo viiden vuoden ajan.

– Yhdistämällä empiiristä taloustiedettä ja oikeustiedettä olemme saaneet esiin julkisten hankintojen kausaali-vaikutuksia. On tullut esimerkiksi ilmi, että hankinnoissa kilpailua on vähän ja niihin liittyvät tietoaaineistot ovat puutteellisia, hajallaan eri tahoilla eikä niitä pysty yhdistämään tarkoituksenmukaisesti. Nykyisessä tilanteessa on vaikeaa arvioida, mitä tapahtuu kilpailutusten jälkeen. Selvityksemme mukaan hankintalakia muuttamalla voitaisiin säästää satoja miljoonia euroja vuodessa, Halonen kertoo.

Kun tuloksia tiivistettiin suosituksiksi alkuvuonna ilmestyneeseen, valtiovarainministeriön tilaamaan selvitykseen julkisten hankintojen säästökeinoista, sai aihe näkyvyyttä tiedotusvälineissä ja sosiaalisessa mediassa. Aihepiirin tutkimustuloksille on ollut kysyntää. Halonen oli asiantuntijana kuultavana hallitusneuvotteluissakin.

– Nykyisessä poliittisessa tilanteessa hankintojen tehostaminen kiinnostaa. Jotkut tutkimusaiheet ovat yhteiskunnallisesti kuumempia kuin toiset, ja tässä on ajallista vaihtelua. Juuri nyt oma tutkimusaiheeni sattuu olemaan päivänpolttava, hän toteaa.

Tutkimusta yhteiskunnan rajapinnoilla

Kirsi-Maria Halosen erikoisalaa ovat julkinen talousoikeus ja hankintaoikeus. Viime vuosina hän on tutkinut julkisten hankintojen kilpailun ja tehokkuuden ohella esimerkiksi oikeuden roolia huoltovarmuuden turvaamisessa, julkisin varoin rahoitettujen ohjauskeinojen käyttöä hiilinielujen lisäämiseksi sekä korruption tunnistamista ja torjuntaa. Hän viihtyy tutkimuksen ja yhteiskunnan rajapinnoilla.

"Jotkut tutkimusaiheet ovat yhteiskunnallisesti kuumempia kuin toiset."

– Tutkijana minua motivoivat sellaiset aiheet ja epäkohdat, joita voimme havaita ympärillämme yhteiskunnassa, hän linjaa.

Kun tutkimusaiheet ovat tiiviisti kiinni yhteiskunnan ilmiöissä, lomittuu yhteiskunnallinen vuorovaikutuskin Halosen mielestä luontevaksi osaksi tutkijan työtä. Hänet tunnetaan muun muassa aktiivisena keskustelijana viestipalvelu X:ssä ja LinkedInissä.

– Aktiivisuus sosiaalisessa mediassa vaikuttaa tutkijoiden kohdalla usein tunnettavuuteen ja siihen, pyydetäänkö sinulta mediaan kommentteja. Oletan, että minuun on helppoa ottaa yhteyttä myös sen vuoksi, että otan rohkeasti kantaa oman osaamisalueeni oikeustieteellisiin aiheisiin.

Halosen mukaan rohkeus kannan ottamiseen syntyy rautaisesta asiantuntemuksesta: siitä, että tuntee aihepiirinsä historiaa sekä siihen liittyviä erilaisia jännitteitä ja intressejä. Lisäksi kyky tiivistää ja korostaa olennaista on tärkeää.

Motto: Sano kyllä

Ennen akateemista uraansa Kirsi-Maria Halonen työskenteli 2000-luvun alussa viisi vuotta isoissa julkisissa hankintayksiköissä.

– Olin mukana monialaisissa hankintaprojekteissa, usein ainoana juristina. Vuodet käytännön juristina opettivat esimerkiksi kertomaan alan lainsäädännön reunaehdoista yleiskielisesti, ja lisäksi minulle kertyi paljon verkostoja. Molemmista on hyötyä nykyisinkin.

Laajat verkostot, aktiivisuus keskustelijana ja yhteiskunnalliset tutkimusaiheet poikivat Haloselle runsaasti pyyntöjä erilaisiin asiantuntijatehtäviin ja puhujaksi tilaisuuksiin. Hänen yleisenä mottonaan on pyrkiä aina vastaamaan pyyntöihin kyllä.

Avoin ja utelias asenne on vienyt häntä mahdollisuuksiin ja paikkoihin, joista ei ole etukäteen voinut tietää. Kuten esimerkiksi tänä syksynä Tadžikistaniin kartoittamaan maan oikeusvaltiotilannetta osana oikeusvaltiokeskuksen selvitysryhmää.

– Mitä enemmän tekee, sanoo, matkustaa, osallistuu ja on näkyvillä, sitä enemmän tutkijalla on mahdollisuuksia vaikuttaa myös yhteiskuntaan ja päätöksentekoon, Halonen uskoo. ●

Pelissä maapallon tulevaisuus

TEKSTI MARJO LAUKKANEN
KUVAT MARKO JUNTILA

Äiti Maa -lautapeli syntyi kasvatustieteiden opiskelijoiden sekä opettajien, koululaisten ja peliyrityksen yhteistyönä.

Yliopistolehtori Marjaana Kankaan mukaan leikillinen ja pelillinen oppiminen nivoutuvat kiinteästi toisiinsa.

– Ne tulevat samassa paketissa. Leikillinen oppiminen tarkoittaa asennetta ja orientaatiota, kun taas pelillinen oppiminen on enemmän mekanismeja ja ulkoisia elementtejä.

Kangas on leikillisen ja pelillisen oppimisen dosentti ja vetää aiheesta opintojaksoa, johon on pitkään kuulunut yhteistyö yritysten kanssa. Tämän vuoden keväällä opintojaksolla tehtiin ensimmäistä kertaa yhteistyötä lautapeleistään tunnetun Tactic Games Oy:n kanssa.

Suomalainen yritys halusi kehittää maapallon hyvinvointiin keskittyvän lautapelin ja otti yhteyttä Lapin yliopiston kasvatustieteiden tiedekuntaan, jossa on vahvaa osaamista luonto- ja kestävyyskasvatuksessa. Kestävyys- ja luontokasvatuksen yliopistonlehtori Ulla Kemi innostui ideasta ja huomasi yhdessä Marjaana Kankaan kanssa, että pelinkehityksen voisi hyvin yhdistää Kankaan vetämään opintojaksoon.

Yhteistyössä painotettiin alusta asti vastavuoroisuutta. Yritys sai asiantuntevaa apua pelin sisältöjen

kehittämiseen, ja opiskelijat pääsivät sukeltamaan lautapelin suunnittelun maailmaan sekä kehittämään kestävyys- ja luontokasvatuksen osaamistaan. Samalla opiskelijat saivat kokemusta luovasta ongelmanratkaisusta ja tiimityöstä aikapaineen alla.

Kangas ja Kemi näkevät yhtäläisyyksiä pelikehityksen prosessissa, leikillisessä oppimisessa ja kestävyysshaasteiden ratkomisessa.

– Olennaista on onnistumisen kokemus. Haasteellisistakin tilanteista selvittää, matkan varrella saa apua eikä haittaa, vaikka välillä epäonnistuu, Kangas kuvailee.

Onko tulevaisuudessa jääkarhuja?

Osana pelinkehitystä Ulla Kemi ja Marjaana Kangas toteuttivat rovaniemeläisten ala- ja yläkoululaisten kanssa työpajoja, joissa kartoitettiin lasten ajatuksia maapallon tulevaisuudesta. Työpajoista saatiin kerättyä paitsi arvokasta materiaalia pelikehittämisen tueksi, myös runsas tutkimusaineisto, josta Kangas ja Kemi ovat työstämässä yhteistä tieteellistä artikkelia.

Tulevaisuustyöpajoissa oppilailla oli yhtenä tehtävänä

kysyä tulevaisuudesta asioita, jotka heitä mietityttivät.

– Saimme yli tuhat kysymystä monista eri aihealueista. Eniten on maapallon luontoon liittyviä kysymyksiä, varsinkin eläimistä ja niiden uhanalaisuudesta.

Koululaiset mieltivät esimerkiksi sitä, onko tulevaisuudessa enää jääkarhuja tai aavikoita.

Opintojaksolla kasvatustieteiden opiskelijat työstiivät pelisisältöjä pienryhmissä, joista jokainen sai pohjamateriaaliksi yhden luokan pohdinnan. Ryhmät tekivät peliin kysymyskortteja, jotka jakautuvat neljään aihealueeseen. Niistä yksi on koululaisille erityisen tärkeäksi osoittautunut teema ”uhanlaiset lajit ja luontokato”.

Valmiissa Äiti Maa -tietopelissä kestävyysajattelu on kokonaisvaltaista. Suomessa valmistetussa pelissä ei ole käytetty lainkaan muovia, eikä pelissä pärjää yksilösuorituksella. Kun pelissä on koko maapallon tulevaisuus, se voidaan voittaa vain yhdessä.

– Pelissä päästään eteenpäin, jos suurin osa tietää vastauksen. Samalla opitaan demokraattista päätöksentekoa, Kangas kuvailee.

Leikillisuus kuuluu koko ihmiselämään

Luokanopettajaopiskelija Jenni Sirviö on yksi pelin kehittämiseen osallistuneista opiskelijoista. Hänelle tämä oli ensimmäinen kerta, kun opinnoissa tehtiin yhteistyötä yrityksen kanssa.

– Se oli mielestäni hyvä motivaattori ja antoi konkreettisen tuoksen kurssille. Me opiskelijat saimme omat pelit, mikä oli kiva ”palkinto” tekemästämme työstä. Kun olen nyt nähnyt tuotteen kaupassa, se on tuonut hymyn huulille, Sirviö kertoo.

Sirviön mukaan kurssin tärkein anti oli kuitenkin lopulta pedagoginen: leikillisyyden ja pelillisyyden vaikutus motivaatioon ja niiden merkitys lasten luonnollisina tapoina oppia.

Tulevaisuustyöpajoissa mukana olleet Lapin yliopiston harjoittelukoulun oppilaat pääsivät testaamaan Äiti Maa -peliä syksyllä 2023. Kiitoksena työpajoihin osallistumisesta koululle jätettiin pelejä myös myöhemmin pelattavaksi.

Hänelle pedagogisesti tärkeitä asioita ovat toiminnallisuus, leikillisuus, pelillisuus ja osallisuus.

– Näistä jokainen toteutuu, jos opetuksessa hyödyntää pelillisiä ja leikillisiä keinoja. Leikki yhdistää luokkaa sekä vahvistaa opettajan oppilastuntemusta ja yhdessä tekemisen kulttuuria, joita kaikkia pidän ensiarvoisen tärkeinä kouluarjessa.

Sirviön mukaan leikkiä on monenlaista ja sitä voi muokata melkein pä mihin tahansa opetukseen sopivaksi.

– Opintojaksolta jäi erityisesti mieleen leikin ja pelin vaikutus mielikuvitukseen. Aikuinenkin leikkii monesti huomaamattaan.

Marjaana Kankaan mukaan yksi opintojakson tärkeimmistä tavoitteista onkin, että kasvattaja löytää oman leikillisyytensä.

– Tulevaisuuteen katselu edellyttää tiedon lisäksi mielikuvittelua. Leikillisuus ja mielikuvittelu ovat samalla pallon eri puolia. Leikillisuus on ehdoton pari oppimiselle. Se kuuluu koko ihmiselämään, Kangas sanoo.

Ulla Kemin mukaan myös kestävä tulevaisuuden rakentaminen edellyttää mielikuvittelua.

– Emme voi tavoitella sitä, mitä emme osaa kuvitella – tämän vuoksi ajatuksilla leikkiminen on tärkeää, Kemi toteaa. ●

Paikoilleen ei voi jäädä

Kuvataiteilija ja julkisen tilan tutkija Denise Ziegler pyrkii havainnoimaan ympäristöään tuorein aistein.

TEKSTI PILVIKKI LANTELA
KUVAT SANTERI HAPPONEN

Ensimmäisenä aamunaan Lapin yliopistossa kuvataiteilija Denise Ziegler asettui istumaan F-siiven neljännessä kerroksessa sijaitsevan työhuoneensa ikkunan eteen. Hänellä oli tehtävä: havainnoida tilan liikettä. Rullakot alkoivat liikkua käytävillä. Toimistoihin syttyi valoja, ihmiset asettuivat työpöytänsä ääreen. Keittiössä alkoi tapahtua. Hissi alkoi nousta ja laskea. Petronellan katosta roikkuva, Kari Huhtamon *Flamma Artis* -teos pyöri sulavasti ja huomaamattomasti kaiken yllä. Ziegler tallensi havaintojaan piirtäen.

Usein Ziegler antaa itselleen tehtävän, jonka kanssa hän jatkaa niin kauan, että se muodostuu rutiniiksi ja sen – näennäisesti arkipäiväisen tai pienen – keskeltä syntyy oivallus tai kiinnostava havainto. Kuvataiteilijan teos *Äänikarttoja* on tulos prosessista, jossa hän piirsi paperille yhden maantieteellisen sijainnin äänimaismaa.

– Sitoudun työskentelyssäni pikemmin arjen havainnointiin ja siitä syntyvien ideoiden toteuttamiseen kuin tekniikkaan, jonka hallitsen.

Ideat Ziegler toteuttaa niiden vaatimalla tavalla: piirtäen, maalaten, virkatun, tehden installaatioita, veistoksia tai videota. Tilataiteesta tunnettu taiteilija yllättyy monesti itskin lopputulemista, sillä teokset asettuvat osaksi paikkaa, sen eläistöä ja ilmastoja.

Tilaa toisille

Ziegler muutti Sveitsistä Suomeen jo vuonna 1990. Kimmokkeen muuttoon Ziegler sai tuttavaltaan, joka oli tullut Suomeen puolen vuoden harjoitteluun mutta palasi takaisin kuuden viikon jälkeen, koska ”kukaan ei puhunut” hänelle.

Ihminen voi syntyä jossakin paikassa mutta sopeutua johonkin toiseen paikkaan paremmin kuin synnyinmaahansa.

– Jollain tavalla koen, että sovin sosiaalisesti Suomeen paremmin kuin Sveitsiin. Rakastan tilaa, jota ihmiset täällä antavat toisilleen.

Kotimaan vaihtamisen myötä Ziegler on opetellut uuden kielen, tavan olla sosiaalisissa tilan-

Ziegler on opetellut työskentelemään monenlaisten materiaalien ja tekniikoiden kanssa. *Kappale 1-5* (2023) on tehty ompelemalla kolmiulotteisia ryijyjä.

teissa ja kokonaisen kulttuurin. Eri tavalla näkeminen ja näkökulman vaihtaminen ovat Zieglerin työskenteleminen ytimessä, paikoilleen ei voi jäädä.

– Taiteilijana yritän löytää tavan olla, jossa katson asioita aina ikään kuin ensimmäistä kertaa. Paikan vaihtaminen tai liikkeellelähtö saa meidät aistimaan asioita eri tavalla, ja tätä haluan vaalia silloinkin, kun olen arkiesteesti työhuoneessani Helsingissä.

Näkökulman vaihtaminen kytkeytyy myös Zieglerin työskentelyprosessiin.

– Kun työ on valmis, se on minulle 60–70-prosenttisesti valmis. Työn varsinainen valmistuminen tarkoittaa sitä, että minä itse opin teoksesta. Jos mahdollista, siirrän teoksen johonkin toiseen paikkaan ja yritän vieraannuttaa sitä itsestäni. Sen jälkeen kohtaan sen kuin uuden ystävän ja yritän kuulla, mitä se kertoo.

Piirrosluonnos valmiista teoksesta on ymmärtämisen mittari.

– Jos pystyn tekemään teoksesta hyvän luonnoksen, tiedän, että olen ymmärtänyt, mitä teen. Tämä liittyy

vastuuseen ja maailmankuvaan. Teokset ovat materialisoitunut versio siitä, miten näen maailman. Usein ne ovat myös siemen uudelle idealle.

Urbaani miljöö inspiroi

Ziegler inspiroituu urbaanista, rakennetusta ympäristöstä.

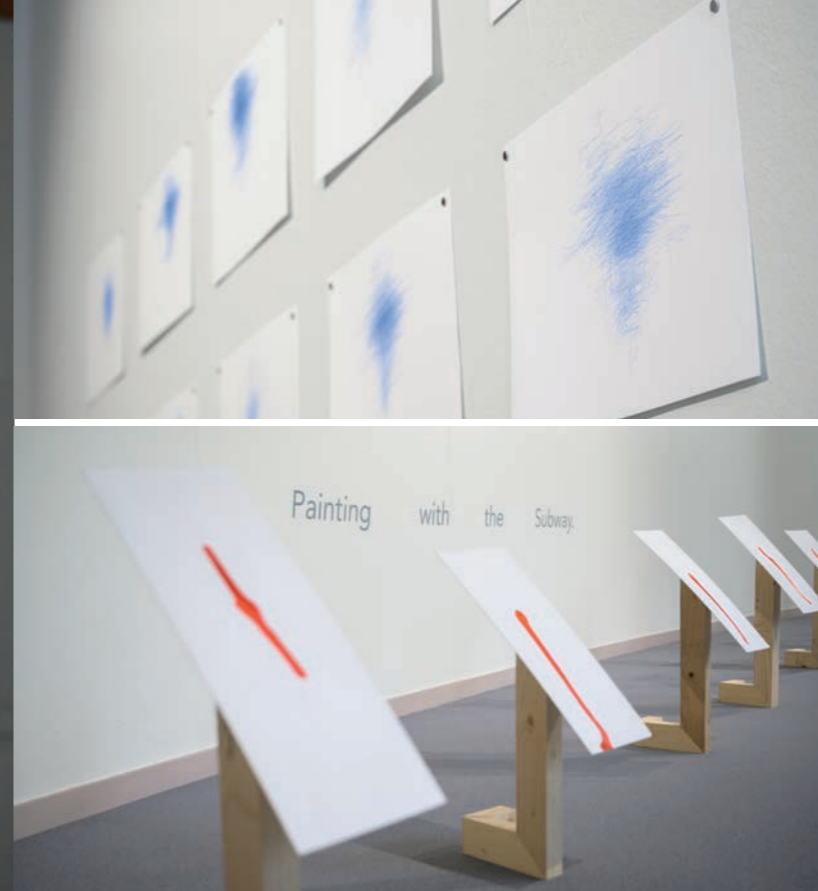
– Se on täynnä ihmisten jättämiä jälkiä eri aikakausilta ja maantieteellisistä sijainneista. Kiinasta tuotu reunuskivi ja Suomessa tehty kaivonkansi ovat sujuvasti vierekkäin.

Kaupunkitila on alituisessa liikkeessä. Julkinen tila on toisaalta tarkasti säädeltyä ja toisaalta ihmisten omaa.

– Minua kiinnostaa julkisen tilan kerroksellisuus ja sen taskut. Julkinen tila on ikään

kuin monia yksityisiä tiloja limittäin. Miten me luomme, käytämme tai huollamme yhteistä tilaa? Miten neuvottelemme siitä, mitä julkisessa tilassa voi ja saa tapahtua? Millaisia muistoja kiinnitämme yhteisiin tiloihin?

"Työn varsinainen valmistuminen tarkoittaa sitä, että minä itse opin teoksesta."

Bussipiirustukset (2023, ylempi kuva) ja *Maanalaisia viivoja (Metromaalaus)* (2023) kuvaavat osuvasti Zieglerin työskentelyprosessia. Ideat teoksiin ja niiden toteutus tapahtui julkisissa liikennevälineissä.

Ziegler määrittelee julkisen taiteen sellaiseksi, johon jokaisella on pääsy ja jolle kaikki altistuvat.

– Julkista taidetta ei välttämättä edes huomaa taiteeksi. Sitä ei valita vaan sille altistutaan, mutta toivon, että tämä altistuminen puhuttelisi ihmisiä, havahduttaisi heidät ajattelemaan.

Julkinen taide ei koske vain ihmisiä, vaan koko elinympäristöä. Zieglerin teos *Konsertto Laaksolle* Helsingin Töölössä on kapellimestarin koroke, jolta avautuu näkymä usealle urheiluareenalle. Viimeksi paikalla käydessään kuvataiteilija huomasi tason päällä kasan ulostetta. Asialla olivat ilmeisesti ketut, jotka tekevät jätöksensä mieluummin korkealle paikalle. Zieglerinä tapaus huvitti ja ilahdutti: teos on todella tullut osaksi sitä paikkaa, johon se rakennettiin!

Näkökulmalla on väliä

Ziegler on todennut, että hänellä on näkökulma, jota ei välttämättä ole kenelläkään muulla. Tämän vuoksi juuri hänen kannattaa käyttää ääntään kuvataiteilijana eli toteuttaa ideoitaan.

– Itseluottamus oman näkökulman ja havainnon esiin tuomiseen on kasvanut pikkujuljalla. Aiemmin ajattelin,

Denise Ziegler

- Asuu ja työskentelee Helsingissä
- Aalto-yliopiston yliopistonlehtori
- Uusin harrastus: tenniksen pelaaminen
- Kuvataiteen tohtori Taideyliopiston Kuvataideakatemiasta, 2010
- Poimintoja yksityisnäyttelyistä: *Kiasma* (1998), *Kunstmuseum Olten*, Sveitsi (2003), *Taidehalli* (2010), *Kristiansand Kunsthall*, Norja (2013), *Galleria Sinne* (2022)
- Lukuisia ryhmänäyttelyitä Suomessa ja ulkomailla
- Poimintoja julkisista teoksista: *Aloitussympyröitä* (Suomen suurlähetystö, Bryssel, 2013), *Kolme aitaa* (Hilapelto, Helsinki, 2010), *Epigrammeja Helsingin kaupungin jalankulkijoille* (1999)
- Näyttely *Julkisilla* Galleria Valossa Rovaniemellä 3.12.2023 asti.

ettei minulla ole mitään erityistä sanottavaa. Mutta ajan myötä olen ymmärtänyt, että kyllä on, ja minun vastuuni on ilmaista se, mitä näen.

Keskusteltaessa kuvataiteen opinnoista ja tutkijaksi tai taiteilijaksi kasvamisesta Zieglerillä on selkeä näkemys.

– Jokaisella opiskelijalla ja tutkijalla tulisi olla mahdollisuus kokeilla ja epäonnistua. Jos tutkimusidea on selvä alussa, koko harjoitus on turha. Vain kokeilemalla voimme päästä sellaisen äärelle, jota emme tienneet aiemmin.

Ziegler ei itse tunnista omaa käsialaansa kuvataiteilijana, mutta juuri siitä hän haluaa pitää kiinni – mahdollisuudesta vaihtaa näkökulmaa ja tulkinnan välinettä.

Jäämme odottamaan, miten F-siiven liike materialisoituu Zieglerin tuotannossa. ●

Ikäkriisi katosi yleisurheilun ansiosta

TEKSTI
LAURA OLLILA

KUVAT
SANTERI
HAPPONEN

Näyttääpä tuo hauskalta! Kun tutkija Sirpa Rasmus katseli lastensa yleisurheiluharjoituksia sivusta, heräsi hänessä halu osallistua myös itse. Lapset ovat sittemmin kasvaneet ja harrastukset vaihtuneet, mutta Sirpan kipinä yleisurheiluun jäi. Hän hakeutui lajin pariin nelisen vuotta sitten.

– Kun aloitin aikuisurheilun, kadotin samalla ikäkriisin. Kokenut valmentajamme on todennut, että kaikki aloittavat joskus, ikä ei ole este, Sirpa sanoo.

Lajissaan Sirpa on nuorempaa kastia: kisoissa sarjoja on yli 80-vuotiaaseen asti, ja usein treenivuorolla hallin kovin urheilija on yli 70-vuotias. Yleisurheilu vei Sirpan mennessään jo ensimmäisissä harjoituksissa.

– Pääsin heittämään kiekkoa ja huomasin että hei, mähän tykkään tästä. Pikajuoksussa harjoittelimme kolmipistelähtöä ja tunsin, kuinka oli mahdollista lähteä liikkeelle nopeasti. Nämä uudet kokemukset auttoivat minua oivaltamaan, että tällaistaakin voin ja osaan tehdä.

Lajin monipuolisuus antaa varaa valita. Treeneissä voi keskittyä yksittäiseen lajiin tai ottaa isomman paletin ja kokeilla kaikkia. Harrastusryhmä kokoontuu kaksi kertaa viikossa. Puolentoista tunnin mittaiset treenit harjoittavat muuan muassa koordinaatiota, tasapainoa ja hermotusta.

– Kaikki ovat taitoja, jotka pitävät yllä toimintakykyä tulevaisuuttakin ajatellen mutta joita ei tulisi tehtyä ilman ryhmää, Sirpa miettii.

Toimitsijan roolissa Sirpa on päässyt näkemään yleisurheilua lisäksi toisesta näkökulmasta.

– Muiden tukeminen ja kannustaminen on ihan yhtä tärkeää kuin itse tekeminen.

Puhuttaessa uuden harrastuksen hankkimisesta ja neuvoista niille, jotka empivät tai arkailevat sellaisen aloittamista, tulee Sirpalta nopeasti vinkkejä.

– Aikuisena harrastaessa pääsee tekemään asioita, joita teki lapsena mutta jotka nyt tuntuvat paljon hauskemmilta. Lisäksi uusilla hyvillä kokemuksilla voi olla myös puhdistava vaikutus, jos lapsuuden koulutunneilta on jäänyt mieleen ikäviä kokemuksia.

Sirpan mukaan urheilua harrastaessa myös ymmärtää lajista enemmän, mikä tekee sen katsomisesta penkkiurheilijana mielekkäämpää.

– Viimeisenä muttei vähäisempänä vinkkinä: ei tarvitse olla hyvä, kun aloittaa, kunhan aloittaa.

eskon puumerkki

LUENTO HUKASSA

Mitä yhteistä on antiikin filosofien ajatuksilla, keskiajan Euroopan kirkonkellojen soitolla ja Michel Foucault'n käsityksillä vallasta? Vastaus on luento. Tiedämme antiikin filosofien teoretisoinneista, koska suullista opetusta pidettiin arvokkaana jo tuolloin. Monet antiikin filosofien pohdinnat ovat säilyneet jälkipolville aikalaisten tekemien muistiinpanojen avulla. Keskiajalla puolestaan kirkonkellojen soitto oli myös merkki luentojen alkamisesta. Kulttuurihistorioitsija Marjo Kaartinen on kuvannut, kuinka oli käytännöllisintä noudattaa kaupungin- tai kirkonkellojen tasatunnein tapahtuvaa soittoa kutsuna luennoille. Tältä ajalta juontaa juurensa akateeminen vartti – siirtymäaika kellojen soitosta luentosaliin – jota noudatamme yhä yliopistoarjessamme. Ranskalaisen filosofin Michel Foucault'n voi perustellusti sanoa uudelleenjäsentäneen ymmärrystämme vallasta. Hänen käsitteellistykseen viitataan nimenomaisesti luentoina. Foucault'n vuosina 1977–1978 pitämä monisyinen luentosarja vallasta on inspiroinut laajaa tieteellistä keskustelua.

Luennolla ja yliopistolla on siis kiinteä suhde. Kuten Juha Himanka Kasvatus & Aika -lehden yliopistohistoriaa käsittelevän teemanumeron artikkelissaan vuodelta 2015 toteaa, luento on käytetty opetusmuoto, vaikka sen soveltumista tämän hetken pedagogiseen ajatteluun saatetaankin kritisoida. Himanka kuitenkin muistuttaa, ettei antiikin filosofien luennointi rakentunut ajatukseen passiivisesta kuulijasta. Päinvastoin, luennon tarkoitus oli ohjata opiskelijoita ajattelemaan itse. Ajattelusta luennoissa on todellakin kyse, eikä väheksyä sovi luentojen kykyä pysäyttää niin puhujansa kuin kuulijansa käsillä olevaan hetkeen. Tässä ajassa, jos missä, on tarpeen puolustaa tiloja, joissa pitää irrottaa mielensä moniajasta ja sormensa äly(ttömistä)laitteista ajatellakseen.

Lukuvuoden alkaessa vuonna 2023 tuntuukin nurinkuriselta, että luennot ovat hävinneet yliopistomme käytäviltä. Tilalle ovat tulleet numeroiden ja kirjainten yhdistelmät. Miksi? Joku tiesi sanoa, että tarvittiin selkeyttä, joku kommentoi yhteneväisyyttä toisen korkeakoulun kanssa. Epäselväksi kuitenkin jäi, ketä muutoksen on määrä palvella ja miten se soveltuu yliopistoinstituutioon. Nyt, etsiskellessään pääkäytävällä D194:sta voi poiketa D115:ssä tai nykiä D144:n kahvaa. Jääkööt arvuuteltavaksi, mikä näistä tiloista on varattu opetukseen ja mitkä talon ylläpidolle tai ruumin toiminoille. Ehkä tässä(kin) olisi kannattanut pysähtyä kuuntelemaan ja ajatella. Silloin olisi voinut ajeta ymmärrys luentojen roolista akateemisessa kulttuurissa, jota myös yliopistorakennus edustaa.

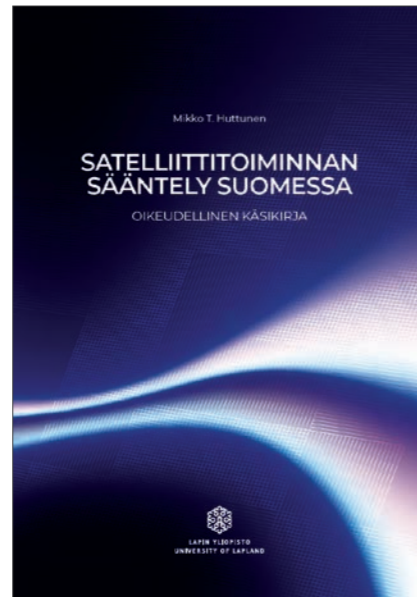
HEIDI SINEVAARA-NISKANEN
Yliopistonlehtori

” Lukuvuoden alkaessa vuonna 2023 tuntuukin nurinkuriselta, että luennot ovat hävinneet yliopistomme käytäviltä.

MIKKO T. HUTTUNEN

SATELLIITTITOIMINNAN SÄÄNTELY SUOMESSA: Oikeudellinen käsikirja

Lapin yliopisto 2023

Y ritysten ja tutkimuslaitosten avaruustoiminta on 2000-luvulla merkittävästi laajentunut, mikä johtuu etenkin piensatelliittien kehityksestä. Piensatelliitit ovat tuoneet yhä useamman ulottuville etenkin kaukokartoituksen eli avaruudesta käsin tapahtuvan tiedonkeruun. Kehitykseen liittyy kuitenkin myös turvallisuusriskejä, joten toiminnan sääntelyä ei voida jättää kansainvälisten sopimusten varaan. Tästä syystä Suomessa, kuten muissakin valtioissa, on viime vuosina säädetty kansallisia avaruuslakeja.

Käsikirjassa esitellään keskeisimmät oikeudelliset säännöt, jotka pätevät Suomesta käsin tapahtuvaan satelliittitoimintaan. Tarkasteltavia sääntelyn lohkoja ovat kaukokartoitustoiminnan ohella avaruustoiminta eli satelliittien lähettäminen, maa- ja tutkatoiminta eli maan pinnalla sijaitsevien asemien ja tutkien käyttö sekä radiotoiminta, joka kattaa satelliittien tietoliikenteen. Käsikirja on laadittu EAKR-rahoitteisessa LappiSat-hankkeessa, jonka päätoteuttajana on ollut Sodankylän geofysiikan observatorio.

TEKIJÄN KOMMENTTI:

Tavoitteena oli kirjoittaa selvitys, jonka antaisi Suomessa satelliittitoimintaa kehittäville ja harjoittaville selkeän ja tiiviin yleisesityksen kansallisesta avaruuslainsäädännöstä. Tavoitteeseen päästään siten, että lainsäädännön koukeroisia muotoiluja avataan niin, että sivistynyt kadunmieskin ymmärtäisi ne. Haasteena tällaisissa käsikirjoissa on eräänlainen oikeudellinen muotoilu: sääntöjen yksinkertaistaminen ja uudelleenjärjesteleminen muuttamatta niiden merkitystä.

Kun kyse on satelliittien tapaan uudesta sääntelyn lohokosta, on todellisen oikeustilan selvittäminen vaikeaa. Oikeuskäytäntöä on vähän tai ei lainkaan. Avaruuslainsäädännöllä pikemminkin varaudutaan uhkakuviin kuin reagoidaan ongelmiin. Teemasta kirjoittaessaan lainoppinut joutuu siis arvuuttelemaan, millaisiin tilanteisiin säännöt saattavat soveltua. Sääntelyn kehittämistarpeiden arviointi on erityisen vaikeaa, mutta toisaalta käsikirjalta ei sellaista yleensä edellytetäkään.

MIKKO T. HUTTUNEN

JUKKA KIVINIEMI

ABSTRAHOIDUT MIELIKUVAT

Lappi matkailuyritysten graafisissa merkeissä

Acta electronica Universitatis Lapponiensis 359

V äitöskirjassa tarkastellaan graafista merkkiä käsitteenä, graafisen suunnittelun semiootisenä työkaluna, mielikuvien rakentajana ja merkitysten välittäjänä. Graafisella merkillä tarkoitetaan esimerkiksi yritykselle tai organisaatiolle suunniteltua fyysistä liikemerkkiä. Tutkimusprosessissa lähestytään tutkimuskohdetta niin alan teorian, Lapin matkailuyritysten liikemerkeistä koostuvan aineiston kuin tekijän oman suunnitteluproduktion kautta.

Tutkimus luo suomenkielisen kokonaiskuvan erilaisista graafisista merkeistä graafisten suunnittelijoiden työn tueksi sekä hahmottaa, millä keinoilla hyvin suunnitellut graafiset merkit välittävät ja luovat käsityksiä todellisuudesta. Tämä tapahtuu pilkkomalla graafinen merkki osiin analysoiden sen olemusta ja rakennetta sekä pohtien graafisen abstrahoinnin mahdollisuuksia visuaalisten viestien rakentamisessa ja välittämisessä. Lisäksi tutkimuksessa piirtyy kuva, jonka Lapin matkailualan liikemerkit antavat Lapista ja näin osaltaan myös rakentavat Lappi-brändiä.

VÄITTELIJÄN KOMMENTTI:

Koen graafisen suunnittelun varsinaisen suunnitteluprosessin pitkälti ongelmanratkaisuna. Ongelma ratkaistaan visuaalisen viestinnän keinoin. Graafisen merkin ja sen suunnitteluprosessin kohdalla edellä mainitsemani tilanne ymmärrettävästi toistuu mutta vieläkin haasteellisemmin. Graafinen merkki on parhaimmillaan hyvin kompakti artefakti, jossa kuitenkin kiteytyy suunnittelijan haluama merkityksellinen viesti vastaanottajalle mahdollisimman mielenkiintoisella sekä esteettisellä tavalla visualisoituna. Tämä lähtökohta oli itselleni se ratkaiseva tekijä tutkimusaiheen valinnassa ja varsinaisen väitöstutkimuksen aloittamisessa.

Tutkimusprosessin ja empiirisen analyysin myötä itseleni vahvistui käsitys, että graafisissa merkeissä liian pitkälle viety yksinkertaistaminen esimerkiksi niin muoto kielessä kuin värien käytössä ei tue tavoiteltujen mielikuvien syntymistä. Visuaalisen yksinkertaistamisen ei siis pitäisi olla itseisarvo, vaan graafisen merkin tulisi riittävästi heijastella sitä, mitä tai ketä se edustaa.

MARKKU LILJAKAINEN

JUKKA KIVINIEMI

Graafinen suunnittelija, graafisen suunnittelun yliopistonlehtori ja tutkija, Lapin yliopisto

- Taiteen maisteri 2004, Graphic Management -maisteriohjelma, Lapin yliopisto
- Artenomi 1995, graafinen suunnittelu, Lybeckerin käsi- ja taideteollisuusoppilaitos
- Yo-merkonomi 1989, markkinointilinja, Raahen porvari- ja kauppakoulu
- Sai työskentelyapurahan väitöstutkimusta varten visuaalisen viestinnän suunnittelijoiden järjestö Grafia ry:ltä
- Harrastaa kuntosalitreeniä, frisbeegolfia sekä dance- ja elektronista musiikkia.

KIDE

käytävägallup

Koonnut SARI VÄRYNEN

Mitä sivistys merkitsee sinulle?

Yliopiston promootio toukokuussa juhlistaa sivistystä. Kide-lehti kysyi yliopistolaisilta sivistyksestä Gallupissaan, johon pystyi vastaamaan post-it-lapuilla pääkampuksen käytävällä viikon ajan syyskuussa.

Ei sivistäjä

SIELUN SIVISTYS!
♡

taiteen arvostusta

Opitaan historiasta mikä meni pieleen

Jotta voimme TOISTAA VIRHEET TEHOKKAMMIN

Voices of our ancestors
☀️ 🌙 ☆

SIVISTYS ON SITÄ, ETTÄ OSAA HARKITA ASIOITA ERI NÄKÖKULMISTA

SIVISTYS ON KYKYÄ HYVÄKSYÄ ERIÄVIÄ MIELIPITEITÄ, JA TÄTÖ LUOPUA OMASTA JOS SE TODETAN HEIKOMMAMPI

Suvaitsevaisuutta
avara-
katseisuutta
😊

KILTTEYTTÄ
♡

teknologiaa
😊

SIVISTYS ON YHTEISKUNNALLISTA VIISAUTTA

Koulutusta

Jotain mistä vain sivistyneet puhuu

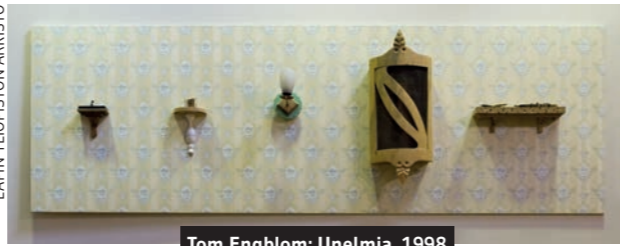
TOP 5

Veistokset yliopistolla

Lapin yliopiston kampusalueella on paljon julkisia taideteoksia.

Lähde: Anniina Koivurova

LAPIN YLIOPISTON ARKISTO

Tom Engblom: Unelmia, 1998

ARTO LIITI

Kalle Lampela ja Eemil Karila: Mr. Confectioner, 2007

ARTO LIITI / ROVANMIEN TAIDEMUSEO

Hannele Kylänpää: Yöpuku, 1986

MARKO JUNTILLA

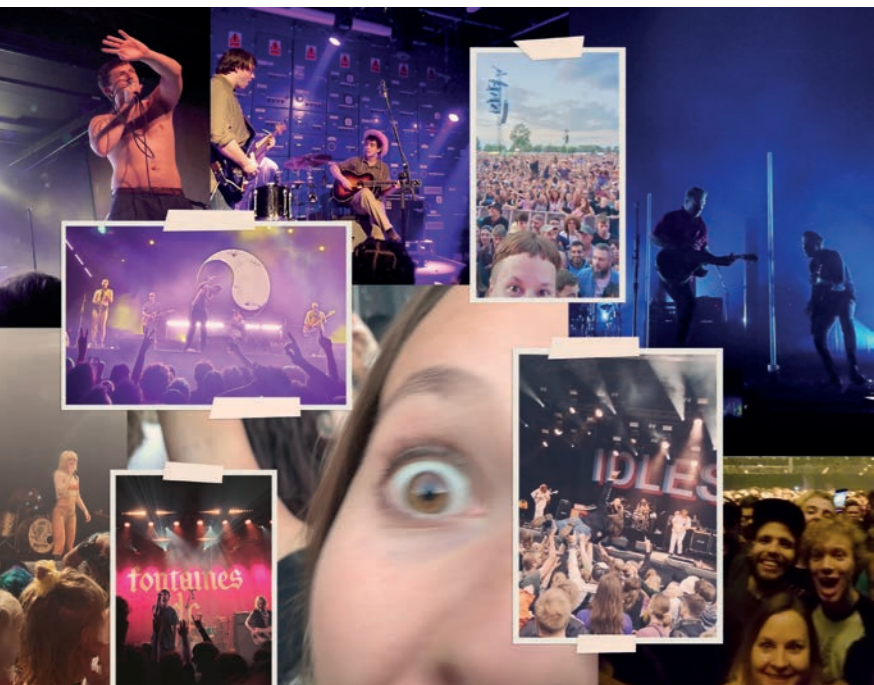
Jussi Valtakari: Astma, 2008

MARKO JUNTILLA

Heikki W. Virolainen: Korkeaotsainen kala, 1971

Voimapaikkani

REETTA LINNA, TIM MÜLLER

Voimapaikkani on yleisössä lempibändieni keikoilla. Hetki ennen keikkaa on aina yhtä kutkuttava: lavalle tuijottamista, kellon vilkuilua, juttelua vierustovereiden kanssa tai hiljaa paikallaan seisoskelua. Mietiskelen, kuka ympärillä olevista on valmis moshpittiin. Yleensä se ei vaadi kuin pientä tönäisyytä, minkä jälkeen muutkin kerääntyvät samaan kasaan pitämään hauskaa. Yhdessä laulamista ja riehumista – oi mikä vapauden, onnellisuuden ja yhteenkuuluvuuden tunne! Keikan jälkeen on uupunut voittajafilis ja ympärillä olleet ventovieraat tuntuvat kavereilta. Vuosien aikana on keikkoja ja uusia ystävyysuhteita kertynyt runsaasti. Tämän lehden ilmestymisen aikaan olen voimapaikassani, tällä kertaa Keski-Euroopassa muun muassa Protomartyrin ja Queens of the Stone Agen keikoilla.

REETTA LINNA

Visuaalinen suunnittelija, Lapin yliopiston viestintä

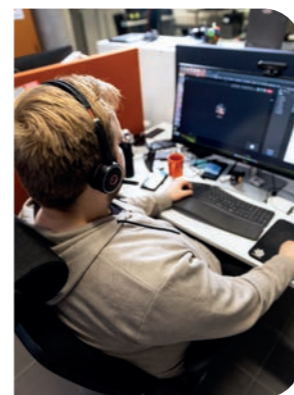
TYÖPÄIVÄNI

Työntekijä:

Jussi Kuusiniemi, IT-tukihenkilö, Tietohallinto ja IT-palvelut

Työpaikka:

Lapin yliopiston päärakennus

KUVAT VILLE RINNE

IT-tukihenkilön työpäivä

8.00 Leimaus sisään ja ensimmäiseksi koneen äärelle tarkastamaan sähköpostista kiireelliset tapaukset ja mahdolliset järjestelmien häiriöilmoitukset.

8.30 Kupillinen kahvia Felliästä ja siirtyminen asiointipisteelle pääaulaan. Siellä tarkistan ennen oman vuoron alkua, että kaikki on kunnossa ja mitä mahdollisia laitteita on luovutuskunnossa asiakkaille.

9.00 Asiointipisteen ovien avaus. Opiskelijat ja henkilökunta ovat löytäneet hyvin asiointipisteen. Tänä päivänä työllistivät salasanan vaihdot, koneiden luovutus uusille työntekijöille sekä vikatilanne HAKA-kirjautumisessa.

12.00 Asiointipisteen työvuoro loppuu, vuorot ovat puolen päivän mittaisia. Seuraavaksi lounaalle Petronellaan.

12.30 Työn alla olevien palvelupyyntöjen selvittelyä.

13.00 IT-palveluiden viikkopalaveri, jossa käydään läpi tulevan viikon aikana tapahtuvat suuret ja pienet asiat.

14.00 Iso motillinen kahvia ja päivän Lapin Kansan lukeminen.

14.15 Uusi erä tietokoneita on saapunut. Loppupäivä menee valmistellessa elinkaaren mukaisia tietokoneen vaihtoja. Samalla myös edistän suunnitelmaa, jossa asiointipiste otetaan mukaan elinkaarivaihtoihin.

15.40 Päivä on paketissa, seuraavaksi ulkoilemaan koiran kanssa.

» Syksyllä avattu asiointipiste on muuttanut omaa työkuvaani huomattavasti ja lisännyt työpäivääni mielekästä vuorovaikutusta henkilökunnan kanssa.

hiutaleita

JUHANA RIEKKINEN
Oikeusinformatiikan yliopistonlehtori,
oikeustieteiden tiedekunta

” **Vanhempainvapaiden käyttöön liittyy tasa-arvokysymysten ohella laskelmointia.**

VILLE RINNE

TÖISSÄ JA POISSA

Heräsin pohtimaan akateemisen työn henkilösidonnaista luonnetta ja sitä, miten vaikuttaa, kun joku on rivistä hetken poissa. En kuvittele olevani korvaamaton. Peruskurssien tenttien tarkistajaksi löytyy kyllä sijainen, ja opintopistemylly pyörii. Eräät valinnaiset kurssit ovatkin jo pitkälti yhden opettajan panoksen, mielenkiinnon ja tutkimukseen perustuvan erityisasiantuntemuksen varassa. Samoja aiheita tutkivaa ja opettavaa sijaista voi olla vaikea löytää talon sisältä tai muualtakaan.

Tutkimushankkeissa ja yhteiskirjoitusprojekteissa kumppanit voivat paikata poissaoloa. Jos asiantuntemus on jakautunut kovin pirstaleisesti, tiimin aikataulut voivat silti olla vaarassa tai muut joutua ylitöihin. Pätkätuuraajan löytäminen ei tutkimuspuolellakaan aina onnistu, vaikka henkilövaihdokset ovat monivuotisissa projekteissa sinänsä arkipäivää.

Ainakaan oikeustieteissä yleistä soolotutkimusta ei poissaolon aikana kukaan muu nappaa hoitaakseen. Oman artikkelin tai monografian viivästyminen ei aiheuta muille välitöntä haittaa, mutta voi hidastaa julkaisuihin ja muihin henkilökohtaisiin meriitteihin perustuvaa urakehitystä.

Vanhempainvapaiden käyttöön liittyy tasa-arvokysymysten ohella laskelmointia. Missä määrin ja milloin vapaita kannattaa hyödyntää? Yliopistotyössä lisämausteen pohdintaan tuo se, että päivärahaajaksojen ulkopuolella vuosityöajan ja etätyömahdollisuuksien yhdistelmä tarjoaa parhaimmillaan erinomaisesti joustoa. Työn ja vanhemmuuden yhdistäminen voi onnistua lähes saumattomasti. Voisivatko tutkimus- ja opetustyö ja vauva-arki toimia toistensa vastapainoina niin, että molemmat sujuvat jopa paremmin?

Riskejäkin on. Kun ainakin osa työstä on vahvasti henkilösidonnaista, löytääkö vapaalta palaaja edestään ison kasan tekemättömiä rästitöitä? Ja kun joustoa on runsaasti, mihin suuntaan se lopulta kääntyykään – jääkö työpanos kenties tavallista pienemmäksi, vai kärsivätkö hyvinvointi ja perhe-elämä töiden ulottautumisesta kotiin?

Yritin itse vetää ensimmäisellä lyhyellä vanhempainvapaajaksollani työviestien suhteen tiukkaa linjaa. Selvisin automaattikuittauksella ja parilla lipsahduksella. Saavuttamattomuuteni ei aiheuttanut katastrofeja. Tätä kolumnia kirjoittaessani olen palannut töihin ja poikani leikkii matolla metrin päässä kotitoimistostani toimien lähinnä inspiraationa. Toisenlaisissa tehtävissä keskittymisen hetkittäinenkin herpaantuminen sen sijaan varmasti heikentäisi työn tehoa ja laatua.

Toisaalta juuri hänelle ehkä olenkin korvaamaton.

2024

PROMOOTIO

Oletko valmistunut tai pian valmistumassa
maisteriksi tai tohtoriksi?

Ilmoittaudu mukaan promootioon:
ulapland.fi/promootio

Miksi
ette ikinä
kirjoita tästä
aiheesta?

Verkko voittaa
paperin – aika
perua tilaus.

Kääk. Muutin,
eikä Kide löydä
enää perille.

Ota meihin yhteyttä: ulapland.fi/kide

Juttuvinkit. Osoitteenmuutokset. Tilaukset ja tilauksen peruuttamiset.

Verkkosivuiltamme löydät kaikki numerot vuodesta 2010 alkaen.

Tervetuloa lukemaan!

LAPIN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF LAPLAND